

OSW

CENTRE FOR EASTERN STUDIES

OŚRODEK STUDIÓW WSCHODNICH im. Marka Karpia

Ekspansja Gazpromu w UE – kooperacja czy dominacja

Agata Łoskot-Strachota

WARSZAWA PAŹDZIERNIK 2009

Ekspansja Gazpromu w UE – kooperacja czy dominacja

wydanie drugie, zmienione

Autor:

Agata Łoskot-Strachota

Współpraca:

Katarzyna Pełczyńska-Nałęcz, Zuzanna Brunarska, Tomasz Dąborowski, Joanna Hyndle, Ewa Paszyc, Iwona Wiśniewska

Opracowanie graficzne:

Wojciech Mańkowski

Wstęp

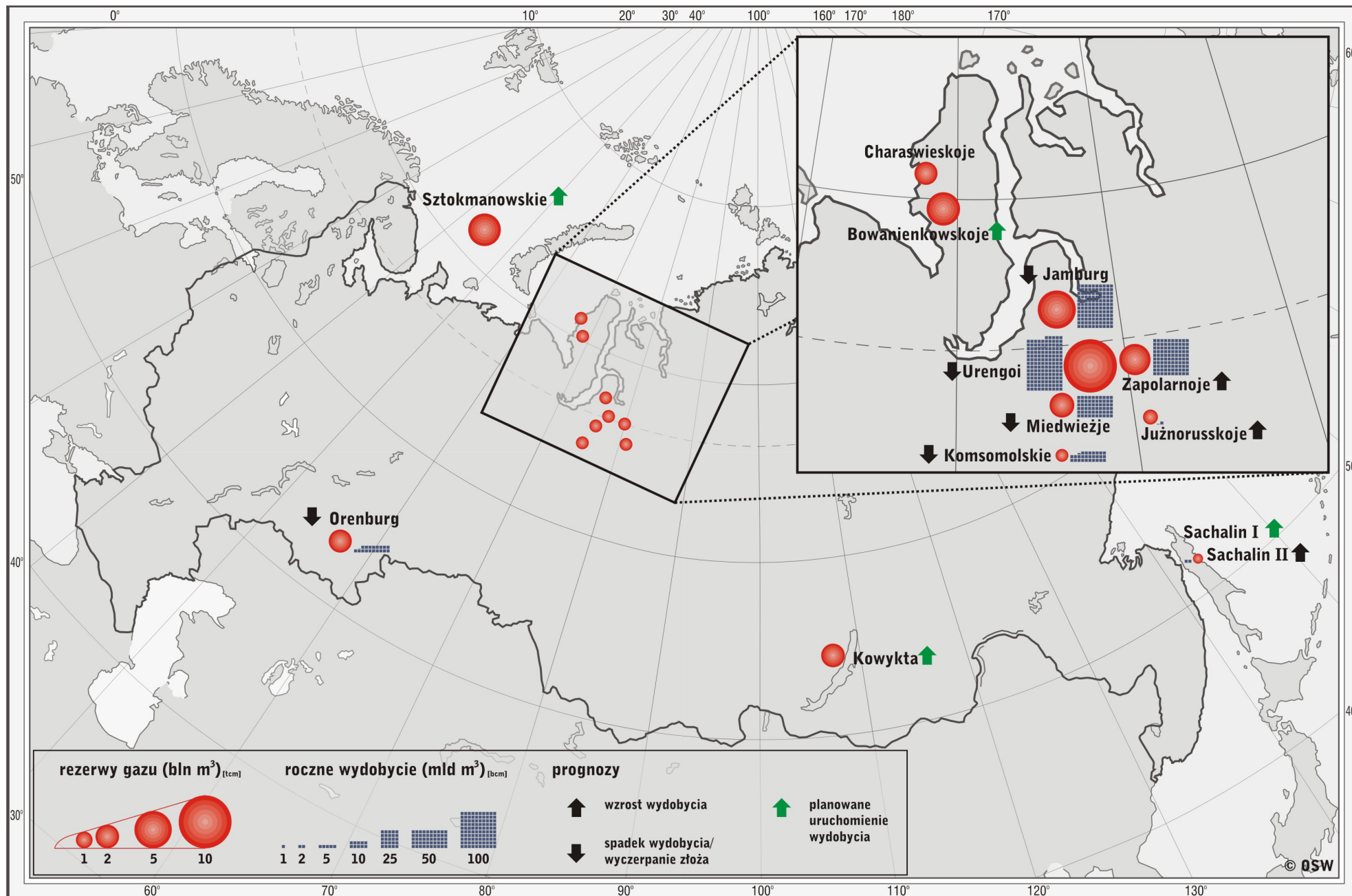
Energetyka, a zwłaszcza kwestie związane z handlem gazem stanowią jeden z kluczowych obszarów kooperacji UE i Rosji. Kształt tej współpracy budzi jednak w Brukseli i państwach członkowskich wątpliwości. Rodzą się pytania, czy nie powoduje ona nadmiernego uzależnienia energetycznego Unii od Rosji oraz czy obecność rosyjskiego koncernu gazowego w UE nie prowadzi do ingerencji Moskwy w proces tworzenia unijnej polityki energetycznej. Celem tej serii raportów OSW (poprzednia wersja – [Ekspansja Ggazpromu w UE – kooperacja czy dominacja, kwiecień 2008 – pdf 1,2 MB](#)) jest dostarczanie bazy faktograficznej niezbędnej do sformułowania trafnej odpowiedzi na powyższe pytania.

W ostatnim roku widoczne stały się dwa czynniki silnie wpływające na możliwości działania Gazpromu na rynku unijnym. Pierwszym z nich jest trwający kryzys gospodarczy, którego efektem jest zmniejszony popyt na gaz ziemny tak w Rosji, jak i w Europie. Gazprom ogranicza zarówno wydobywanie własne, jak i import surowca kupowanego w Azji Centralnej, a spadające dochody eksportowe powodują konieczność modyfikacji części z bieżących planów inwestycyjnych. Niższy popyt na gaz i konieczność ograniczania produkcji wewnętrznej mają też pozytywny skutek – jest bardzo prawdopodobne, że rosyjski koncern uniknie, prognozowanych jeszcze kilkanaście miesięcy temu, trudności z wywiązywaniem się ze wszystkich zobowiązań eksportowych. Drugim uwarunkowaniem ekspansji Gazpromu w Europie jest widoczna radykalizacja zarówno dyskursu, jak i podejmowanych przez koncern i władze rosyjskie działań dotyczących szeroko rozumianego sektora gazowego. Najwyraźniejszym przykładem radykalizacji działań był styczniowy rosyjsko-ukraiński konflikt gazowy, który doprowadził do dwutygodniowej przerwy w dostawach gazu z Rosji przez Ukrainę do Europy. Zauważalne jest także zaostrenie retoryki w prowadzonych rozmowach energetycznych m.in. z UE oraz zintensyfikowane działania polityczno-biznesowe promujące rosyjskie interesy gazowe w Europie, w tym przede wszystkim silny lobbing dotyczący projektów Nord Stream i South Stream. W związku z powyższym pojawia się pytanie, czy i w jakim stopniu faktyczny stan finansów Gazpromu umożliwia obecnie realizację promowanych przez koncern projektów infrastrukturalnych oraz innych planów inwestycyjnych w Europie. Kolejnym istotnym pytaniem jest, czy widoczne obecnie zmiany w sposobie działania Gazpromu mogą nabrać trwalszego charakteru i jakie będą tego konsekwencje dla UE.

W pierwszej części niniejszego raportu pokazany został potencjał wydobywczo-eksportowy Gazpromu. W drugiej w sposób kompleksowy zilustrowano zasięg i charakter ekonomicznej obecności Gazpromu w państwach unijnych. Kolejna część prezentuje sposoby działania rosyjskiego koncernu na rynkach zagranicznych. Zebrane dane zostały zaczerpnięte przede wszystkim ze statystyk Międzynarodowej Agencji Energetyki, Komisji Europejskiej oraz Gazpromu, Centralnego Banku Rosji i Rosyjskiego Urzędu Statystycznego. Stanowią także efekt samodzielnych obliczeń OSW na podstawie danych koncernów energetycznych, prasy branżowej oraz agencji informacyjnych.

- **Gazprom jest największym światowym koncernem, jeśli chodzi o zasoby i wydobycie gazu** – przypada nań 20% produkcji globalnej. Jednocześnie zajmuje dominującą pozycję na rosyjskim rynku gazu – kontrolując ponad 60% krajowych rezerw (Rosja ma największe na świecie złoża surowca) i aż 85% rosyjskiej produkcji (dane własne Gazpromu za 2007 r.). Gazprom posiada również monopol na eksport surowca z Rosji.
- **Na większości eksploatowanych przez Gazprom złóż, w tym trzech najważniejszych zabezpieczających obecnie ok. 65% produkcji monopolisty (Urengojskie, Jamburskie oraz Miedwieżje), od kilku lat następuje spadek produkcji** – ze względu na wyczerpywanie się zasobów w eksploatowanych obecnie „prostszych” geologicznie warstwach, nieefektywną i przestarzałą technikę wydobycia i in.
- Spadek wydobycia ze „starych złóż” jest rekompensowany przez:
 - wydobycie na uruchomionym w 2001 r. złożu Zapolarnoje (w 2007 r. zapewniało ok. 18% produkcji Gazpromu),
 - dostawy od rosyjskich niezależnych producentów gazu (m.in. Novatek) oraz
 - dostawy gazu z Azji Centralnej.
- Gazprom pracuje również nad uruchomieniem produkcji z głębszych warstw złóż zachodniosyberyjskich oraz rozpoczęciem produkcji na nowych złożach (m.in. Bowanienkowskim na płw. Jamalskim i Sztokmanowskim na Morzu Barentsa). **Prace na nowych złożach to projekty obliczone na wiele lat. Ze względu na wczesne stadia inwestycji, konieczne olbrzymie nakłady finansowe oraz modyfikację bieżącej polityki inwestycyjnej koncernu w związku z trwającym kryzysem gospodarczym, uruchomienie wydobycia z tych złóż może się opóźniać.** M.in. w czerwcu 2009 przesunięto o rok termin rozpoczęcia prac na złożu Bowanienkowskim (wg obecnych planów I faza produkcji z tego złoża rozpoczynałaby się w II połowie 2012 r.). Docelowe wielkości produkcji nie zostaną osiągnięte w najbliższych kilku latach.
- Jednocześnie jednak spadek popytu na gaz na rynku rosyjskim i w Europie (wynikający doraźnie z kryzysu, ale również z wdrażania założeń unijnej polityki energetycznej) **zmniejsza w najbliższych latach zapotrzebowanie na rosyjski gaz.** Tym samym wydobycie z dotychczas eksploatowanych złóż zachodniosyberyjskich będzie niższe niż przypuszczano pierwotnie, co zmniejsza ryzyko, **iż Gazprom będzie miał trudności z wypełnieniem w najbliższych latach zobowiązań kontraktowych wobec swoich zagranicznych odbiorców.**

Najważniejsze złoża gazu w Rosji – rezerwy i wydobywanie

Źródło: Gazprom in figures 2003–2007 (http://www.gazprom.com/f/posts/56/123567/stat_eng_2007.pdf) oraz strony internetowe spółek wydobywczych (<http://old.gazprom.ru/eng/articles/article21652.shtml>)

- **W ostatnich 5 latach produkcja Gazpromu utrzymywała się na relatywnie stałym poziomie.** W 2008 roku wg danych koncernu wyniosła ok. 550 mld m³. **Nieco większą zmiennością cechuje się eksport Gazpromu, którego wielkość w latach 2005–2008 wzrosła o ok. 20%.** W ubiegłym roku koncern wyeksportował 280,9 mld m³ surowca (dane Gazpromu za 2008 rok). Dane te różnią się jednak od danych Międzynarodowej Agencji Energetyki, wg której od 2006 r. widoczny jest stopniowy spadek poziomu eksportu (w 2007 roku o ponad 5%).
- **W 2009 r., w związku z trwającym kryzysem gospodarczym i spadkiem popytu na gaz zarówno w Rosji (ok. 10%¹), jak i w Europie (ok. 7%²) Gazprom obniża wydobycie surowca** – w pierwszych trzech kwartałach 2009 roku koncern wydobyl 319 mld m³, czyli o 22,67% mniej niż w analogicznym okresie roku ubiegłego. Wydobycie we wrześniu 2009 w porównaniu z wrześniem 2008 było mniejsze o ok. 15%³. W całym 2009 roku przewidywany jest spadek produkcji – wg szacunków⁴ z jesieni br. miałyby ona wynieść 450–490 mld m³. Ostateczna jej wielkość będzie zależeć również od ilości gazu kupowanego z Azji Centralnej – od kwietnia 2009 koncern ograniczył o ponad 90% import turkmeńskiego surowca, gdyby jednak Gazprom chciał wypełnić swe zobowiązania i kupić od Turkmenistanu wielkości zakontraktowane na 2009 r., krajowe wydobycie w br. może być jeszcze niższe.
- **Spada też eksport gazu:** w okresie styczeń–wrzesień 2009 o ok. 28% w stosunku do roku ubiegłego⁵, w całym 2009 r. Gazprom przewiduje, że wyeksportuje do Europy⁶ ok. 142 mld m³ (czyli spadek o ok. 22% w stosunku do 2008 roku⁷), a wg rosyjskich analityków może to być jeszcze mniej.
- Kryzys spowodował także korekty prognoz wydobycia w najbliższych latach – chociaż brakuje oficjalnych prognoz, wg cytowanych przez rosyjskie media jesienią 2009 przedstawicieli Gazpromu⁸ wydobycie w 2010 wzrośnie do ok. 510–520 mld m³, a do 2012 może nie wrócić do poziomu z 2008 roku⁹. Obecnie nie są dostępne korekty długoterminowych prognoz wydobycia Gazpromu.

¹ 9,7% w miesiącach październik 2008–wrzesień 2009, obliczenia za Ministerstwem Energetyki FR, <http://minenergo.gov.ru/activity/statistic/1927.html> (accessed at 16.10.2009)

² Prognoza na cały 2009 r. za szefem Eurogas, z 1 października 2009, <http://www.eurogas.org/uploaded/09P476%20-%20Press%20release%20Eurogas%20Annual%20Conference%20and%20forecast%20results.pdf>

³ Za Ministerstwem Energetyki FR, <http://minenergo.gov.ru/activity/statistic/1927.html> (accessed at 16.10.2009)

⁴ <http://www.vedomosti.ru/companies/news/2009/10/12/857973>

⁵ Za Ministerstwem Energetyki FR, <http://minenergo.gov.ru/activity/statistic/1927.html> (accessed at 16.10.2009)

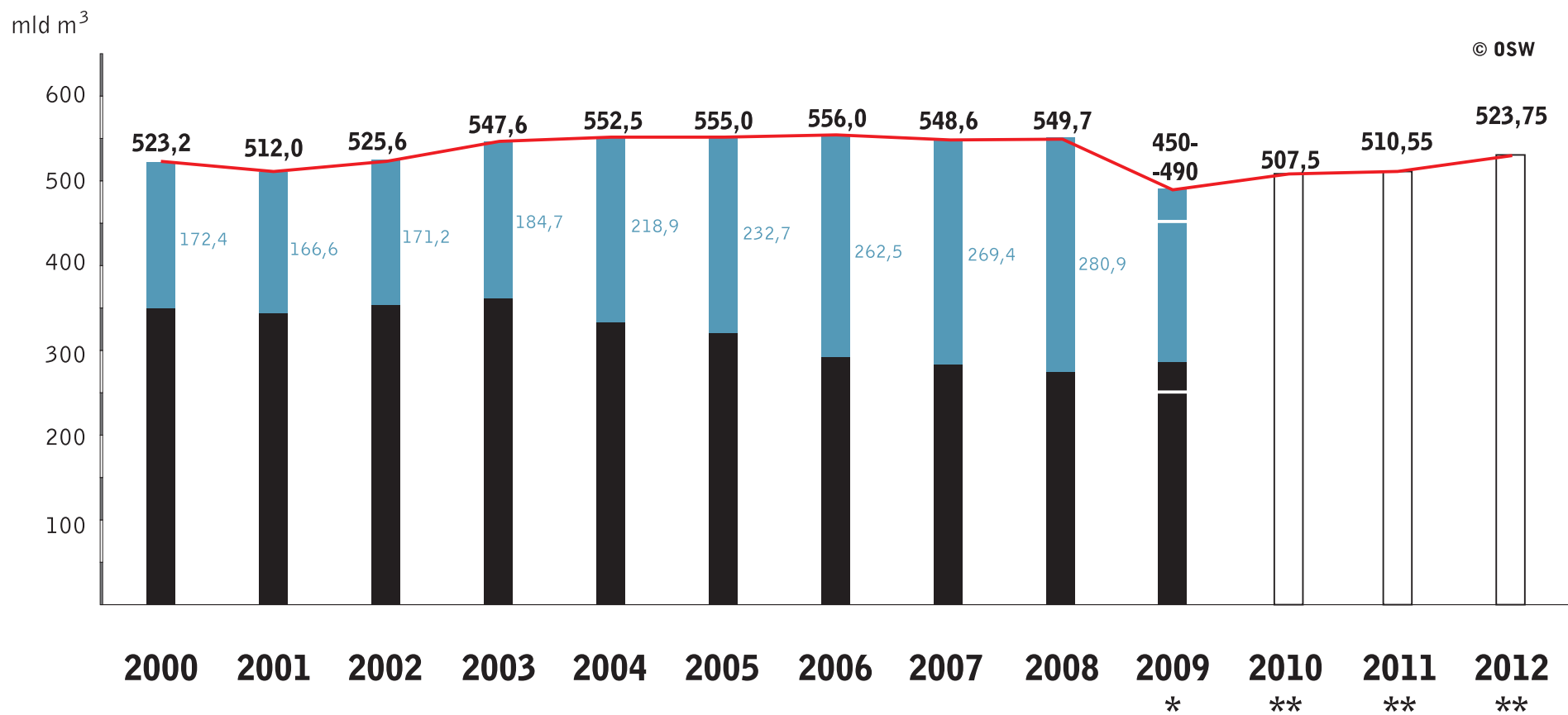
⁶ Do tzw. Dalszej zagranicy – czyli odbiorców rosyjskiego gazu poza obszarem b. ZSRR (WNP, Gruzję i państwami bałtyckimi)

⁷ W 2008 r. eksport do Europy wyniósł, wg danych koncernu 184,4 mld m³ – <http://www.gazprom.ru/marketing/>

⁸ <http://www.vedomosti.ru/companies/news/2009/10/12/857973>

⁹ Wg informacji cytowanych przez media rosyjskie w czerwcu 2009 prognozowano wydobycie w 2010 r. – 507 mld m³, w 2011 – 510 mld m³, a w 2012 – 523 mld m³.

Dynamika wydobycia i eksportu surowca przez Gazprom

* prognozy Gazpromu, październik 2009

** prognozy Gazpromu, czerwiec 2009

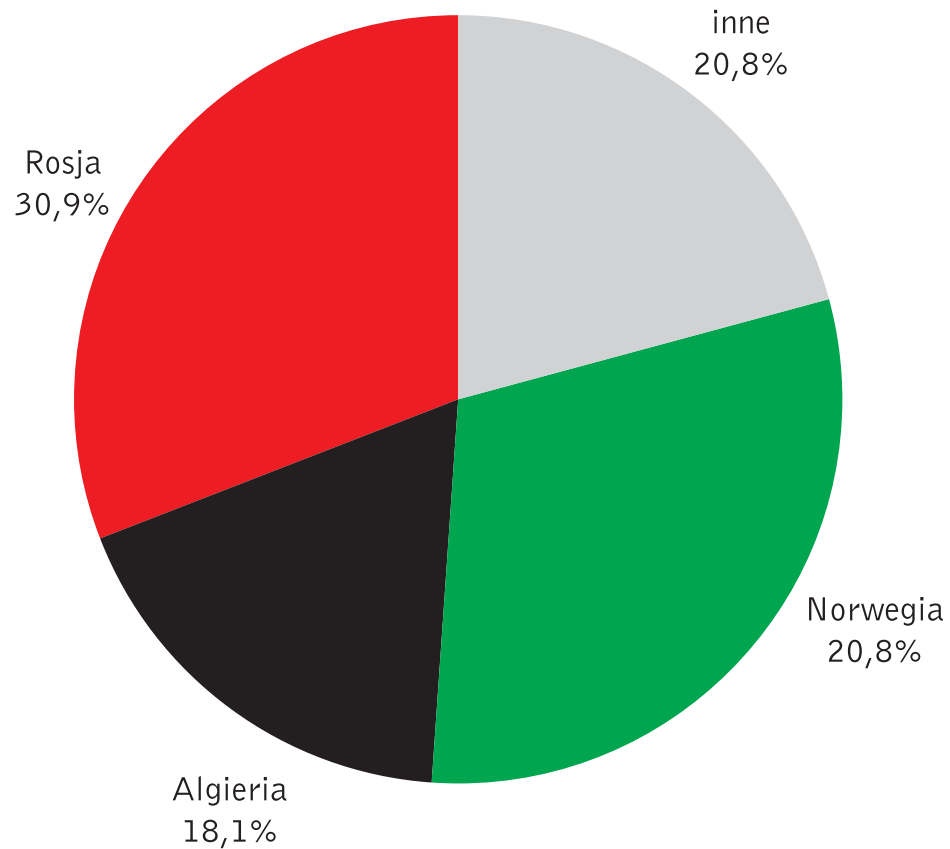
■ eksport

— wydobycie

- 27 krajów członkowskich UE zużywało w 2008 r. ponad 533 mld m³ gazu (IEA), z czego ponad 60% importowane było spoza Unii.
- **Widoczna jest wyraźna asymetria pomiędzy grupą państw UE-15 (tzw. starymi państwami członkowskimi) a UE-12 (tzw. nowymi krajami członkowskimi) zarówno jeśli chodzi o wielkość konsumpcji jak i importu gazu:**
 - na „stare” kraje członkowskie przypada ponad 85% całości unijnego zużycia gazu gdy tymczasem „nowe” kraje członkowskie konsumują mniej niż 15%,
 - podobnie jeśli chodzi o wielkość importu: przeważająca część gazu importowanego przez Unię kupowana jest przez kraje UE-15 (85%), a kilkakrotnie mniejsza część przez kraje UE-12 (15%).
- **„Stare” i „nowe” państwa członkowskie różnią się także jeśli chodzi o stopień dywersyfikacji ich źródeł dostaw:**
 - kraje UE-15 mają dobrze zróżnicowaną strukturę importu gazu, z trzema głównymi źródłami dostaw: Rosją (31%), Norwegią (30%) i Algierią (18%),
 - tymczasem w strukturze importu krajów UE-12 dominującą rolę odgrywa Rosja, z której pochodzi ok. 85% surowca.
- **Różnice te są jedną z istotnych przyczyn istniejących rozbieżności w postrzeganiu przez państwa z obu grup najważniejszych wyzwań stojących przed unijną polityką energetyczną oraz proponowanych działaniach mających zwiększać bezpieczeństwo dostaw surowców.**
- Skutki m.in. różnego poziomu dywersyfikacji źródeł dostaw, w tym dużego uzależnienia krajów Europy Środkowej od dostaw gazu z Rosji – przede wszystkim na podstawie długoterminowych kontraktów z Gazpromem, ale też za pośrednictwem firm z nim powiązanych (RUE) – widoczne były w I kwartale 2009 r. Kraje mające dobrze zdywersyfikowany koszyk dostaw gazu mogły optymalizować koszty zakupu surowca poprzez wybór najtańszych dostawców. Doprowadziło to do znacznego spadku wielkości eksportu Gazpromu (do UE o ok. 30%, w tym do Niemiec i Włoch o ok. 50%), którego ceny surowca, ze względu na relatywnie sztywną formułę ich wyznaczania, były jednymi z najwyższych w Europie. Jednocześnie jednak uzależnione od dostaw gazu z Rosji kraje Europy Środkowej nie tylko kupowały w I kwartale 2009 r. gaz po cenach wyższych od średnich cen na europejskich rynkach to jeszcze w niektórych przypadkach (Polska i kraje bałtyckie) zwiększyły ilości importowanego surowca.

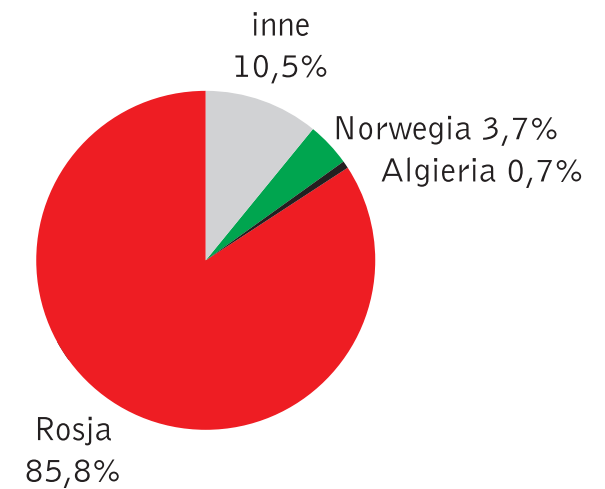
Źródła importu gazu do UE w 2008 roku

„STARE” PAŃSTWA CZŁONKOWSKIE (UE-15)

Import gazu: 274,15 mld m³

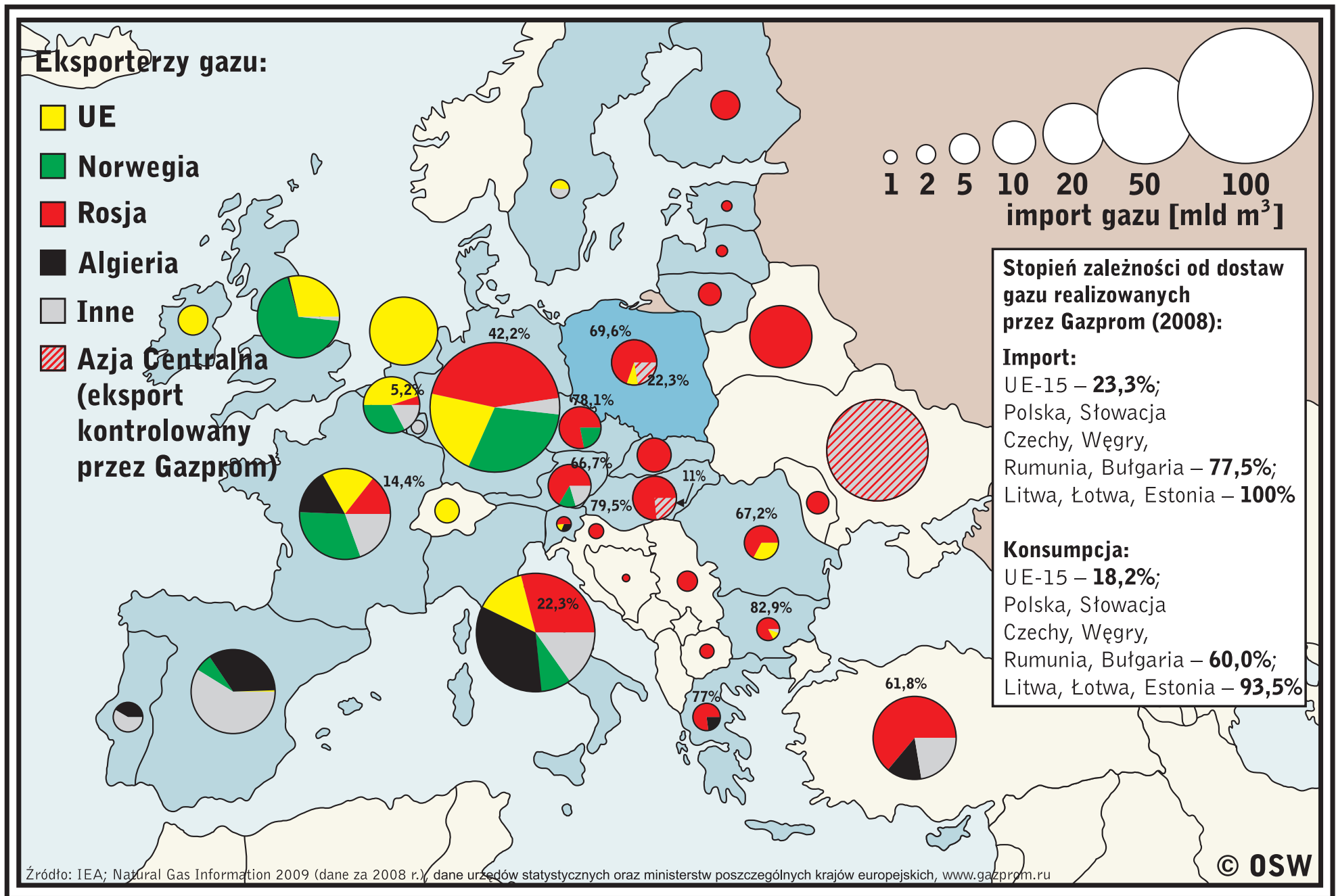
„NOWE” PAŃSTWA CZŁONKOWSKIE (UE-12)

Import gazu: 50,26 mld m³

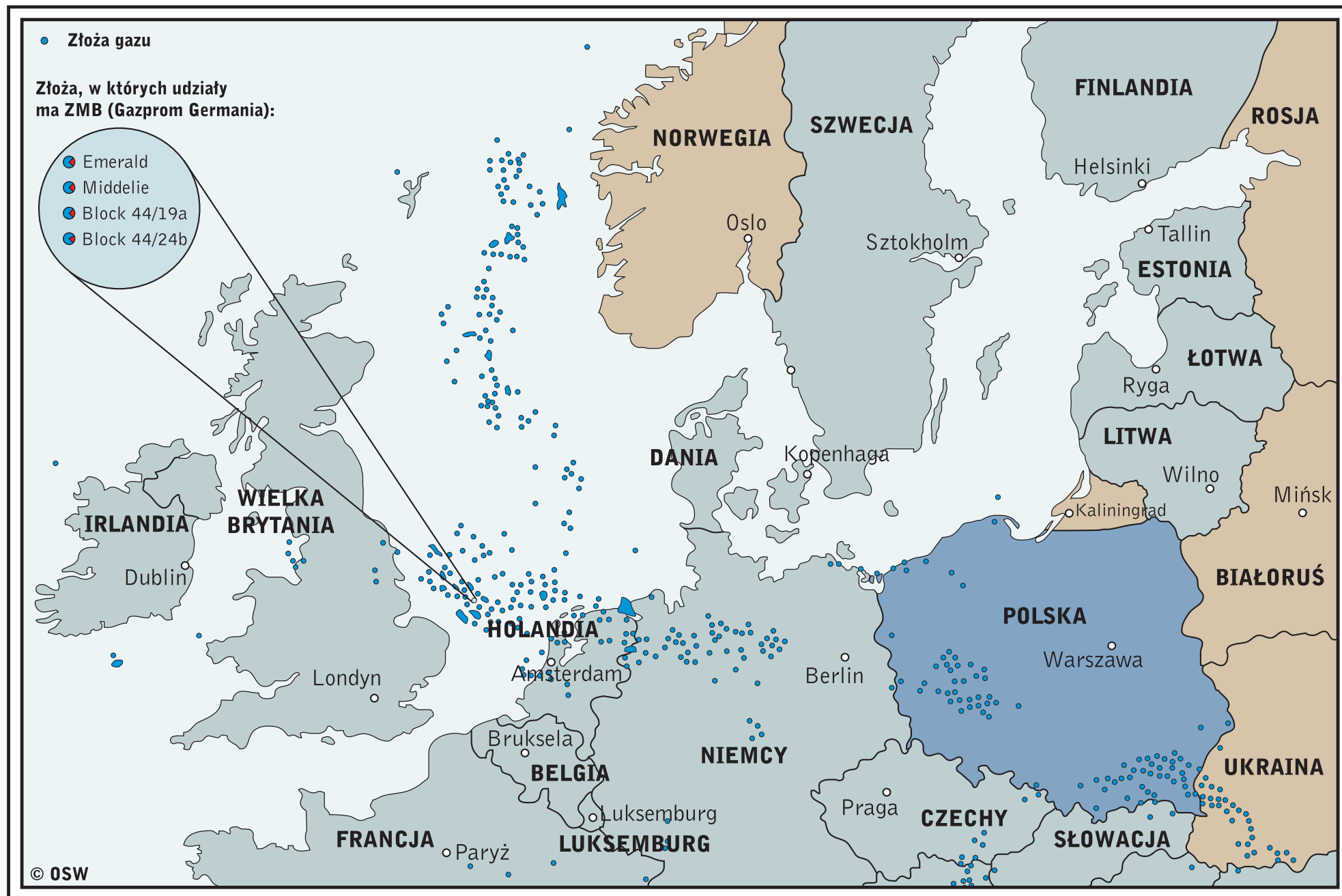
- **Gazprom ma dominującą pozycję jako dostawca gazu ziemnego przede wszystkim w państwach Europy Wschodniej, Środkowej i na Bałkanach.** W przypadku pozostałych państw europejskich gaz z Rosji stanowi jedynie jeden z elementów zdywersyfikowanych dostaw (jak np. w Niemczech, Francji czy we Włoszech), a w niektórych przypadkach wręcz przyczynia się do dywersyfikacji źródeł surowca, umożliwiając korzystną zmianę w strukturze dostaw i zmniejszenia zależności od innych dostawców (jak np. w Hiszpanii).
- Największymi odbiorcami gazu z Rosji w 2008 roku były wg danych Gazpromu:
 - **Niemcy** (38 mld m³),
 - **Turcja** (23,8 mld m³),
 - **Włochy** (22,4 mld m³),
 - **Białoruś** (21,1 mld m³).
- **Rosja pośredniczy także w eksporcie do Europy gazu z poradzieckiej Azji Centralnej** – surowiec kupowany przez Gazprom przesyłany jest przez rosyjskie gazociągi (własność Gazpromu), a całość tranzytu kontrolowana jest przez państwo. Do końca 2008 r. kluczową rolę w handlu centralnoazjatyckim surowcem odgrywała firma RosUkrEnergo (RUE, w 50% własność Gazpromu, w 45% holdingu ukraińskiego biznesmena Dmytro Firtasza). Gazprom kupował ponad 66 mld m³ (2008 r.) surowca z Turkmenistanu, Uzbekistanu i Kazachstanu, z czego większość trafiała za pośrednictwem RosUkrEnergo na rynek europejski – przede wszystkim na Ukrainę, ale też do Polski i na Węgry, oraz do niemieckiej spółki-córki Gazpromu firmy ZMB. W 2009 r. schemat ten uległ zmianie. Nastąpiło to w związku z dwoma wydarzeniami:
 Po pierwsze firma RUE została wykluczona z pośrednictwa w handlu gazem. Po drugie, Gazprom ograniczył w pierwszej połowie roku zarówno kupno, jak i eksport gazu z Azji Centralnej (Turkmenistanu) na rynek europejski, w związku zarówno ze spadkiem popytu na gaz, jak i relatywnie wysoką ceną centralnoazjatyckiego surowca.

Gazprom jako dostawca gazu

- Skala zaangażowania Gazpromu w unijny *upstream* jest znikoma.
- Rosyjski monopolista jest obecny na brytyjskim i holenderskim szelfie Morza Północnego, gdzie Gazprom Germania ma udziały w czterech niewielkich blokach eksploatacyjnych (na żadnym z nich nie rozpoczęto się produkcji).

Inwestycje Gazpromu w sektor *upstream* w UE

- **Szlaki eksportu rosyjskiego gazu do Europy są słabo zdywersyfikowane i w większości uzależnione od tranzytu przez kraje trzecie. Magistrale biegnące przez Ukrainę**, mimo planów Gazpromu, by ograniczyć ich znaczenie, **pozostają główną trasą eksportową. Przesyłanych jest przez nie 66% z ok. 155 mld m³ rosyjskiego surowca dostarczanego do krajów UE** (obliczenia na podstawie danych Gazpromu za 2008 r.). Dwa inne szlaki eksportu rosyjskiego gazu do Europy – gazociągi Jamał–Europa i Błękitny Potok – odgrywają zdecydowanie mniejszą rolę.
- Gazprom w krajach bałtyckich i Mołdawii jest współwłaścicielem i/lub współoperatorem wszystkich gazociągów, na Białorusi – całości gazociągu jamalskiego i 37,5% pozostałych gazociągów oraz większości gazociągów w Finlandii (poprzez 25% udziałów w Gasum Oy).
- Ma również udziały w gazociągu jamalskim (48,64%) w Polsce, w części gazociągów w Niemczech (50% -1 w sieci gazociągów Wingasu oraz 5,26% sieci we wschodnich Niemczech należącej do VNG), będzie też miał (poprzez Wingas) udziały w budowanym gazociągu OPAL. Trwa finalizacja transakcji przejęcia 50% w austriackim hubie gazowym w Baumgarten (ma nastąpić w 2009 r.). W pozostałej części Europy Gazprom dopiero planuje inwestycje w systemy przesyłu gazu.
- Gazprom ma udziały w kilku europejskich magazynach gazu, poprzez udziały w niemieckich firmach Wingas i VNG oraz łotewskim Latvijas Gaze, dzierżawi też części objętości magazynów w innych krajach UE, m.in. w Wielkiej Brytanii.

Planowane inwestycje Gazpromu

Rosyjski koncern planuje szereg nowych inwestycji w infrastrukturę gazową, z których najważniejsze to projekty gazociągów Nord Stream i South Stream. Pomimo zintensyfikowanych w ostatnim roku działań mających przyspieszyć realizację tych projektów (przede wszystkim zapewnić projektom finansowanie, pomimo trwającego kryzysu, oraz zwiększyć ich znaczenie dla szukającej dywersyfikacji dostaw surowca UE), obecnie ich powstanie nie jest jednoznacznie przesądzone. Jest jednak prawdopodobne że kilka kluczowych kwestii dotyczących realizacji bardziej zaawansowanego projektu Nord Stream zostanie rozstrzygniętych do końca 2009 r. (m.in. poprzez uzyskanie wszystkich pozwoleń na budowę gazociągu w tym głównie od mającej zastrzeżenia wobec projektu Szwecji oraz dołączenie Gaz de France do konsorcjum Nord Stream).

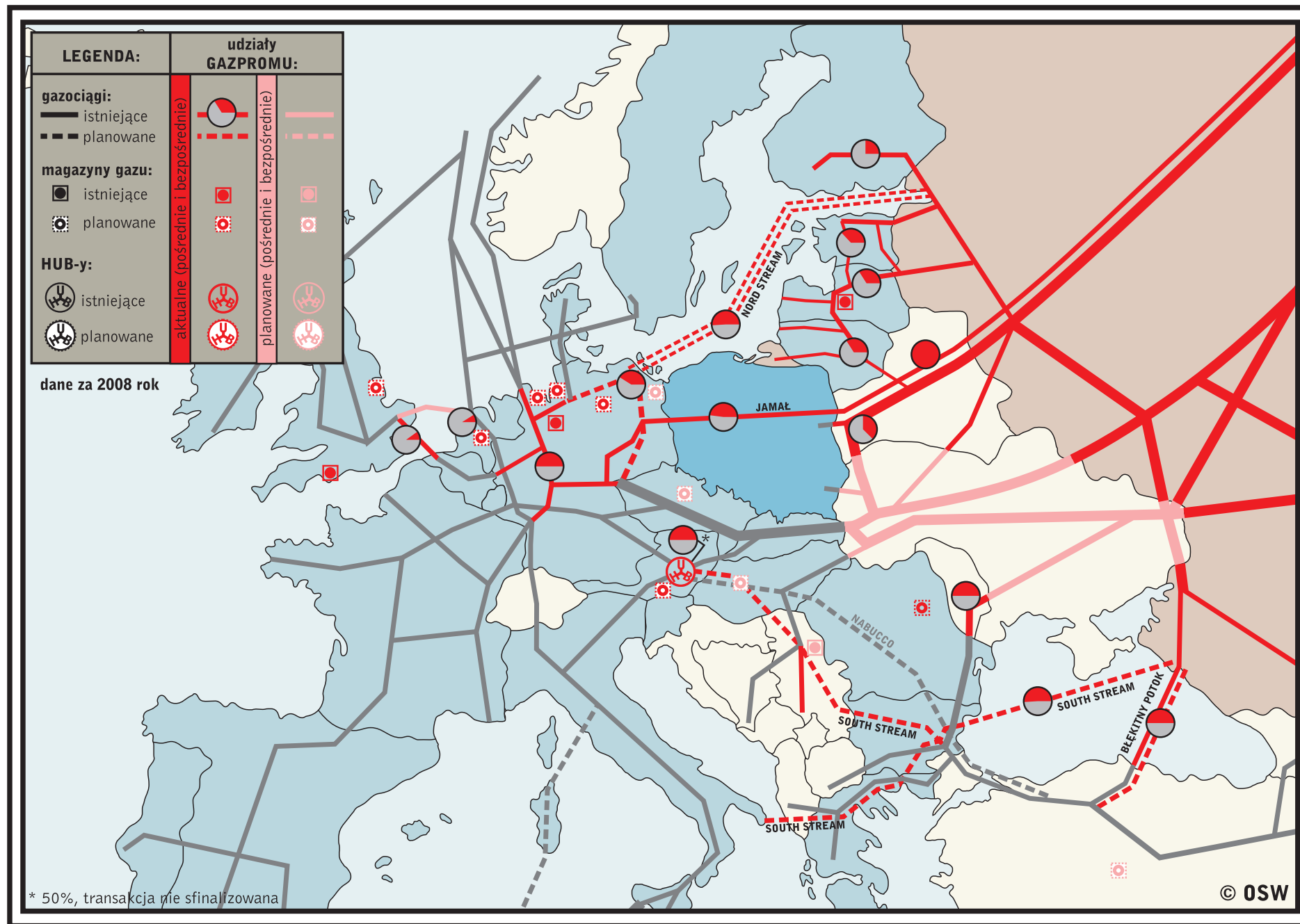
Planowane przez Gazprom inwestycje mają doprowadzić do:

- dywersyfikacji szlaków eksportu gazu do UE poprzez budowę nowych połączeń omijających dotychczasowe kraje tranzytowe (projekty Nord Stream i South Stream);
- zwiększenia kontroli nad transportem gazu w UE i zachowanie płynności na rynku unijnym (poprzez inwestycje w interkonektory, huby i magazyny);
- zatrzymania realizacji innych projektów gazociągowych mających umożliwić dostawy gazu do UE z alternatywnych do Rosji źródeł.

Sam proces promowania nowych projektów gazociągowych jest też ważnym instrumentem oddziaływania przez Rosję na politykę poszczególnych krajów oraz polityka UE jako całości (por. działania dotyczące projektu South Stream).

¹ Wg danych IEA eksport rosyjskiego gazu do UE wyniósł o prawie 30 mld m³ mniej – 127 mld m³.

Najważniejsze istniejące i planowane udziały Gazpromu w infrastrukturze gazowej w Europie

- **Gazprom uzyskał bezpośredni dostęp do sprzedaży surowca odbiorcom końcowym w krajach bałtyckich, Mołdawii, Finlandii, Niemczech** (poprzez udziały w przedsiębiorstwach funkcjonujących na tym rynku) oraz **na Ukrainie** (bez przejścia krajowych aktywów; od 2008 roku zajmuje się tym spółka-córka Gazpromu GazpromZbyt).

W pozostałych państwach europejskich bezpośrednie zaangażowanie Gazpromu na rynku finalnym gazu jest niewielkie.

- **Gazprom angażuje się też w sprzedaż surowca odbiorcom końcowym w sposób pośredni** – poprzez spółki powiązane z Gazpromem w mniej lub bardziej transparentny sposób. Spółki te korzystają z liberalizacji unijnego rynku gazu i podpisują umowy o dostawach surowca do odbiorców końcowych. Widoczny jest wzrost ich zaangażowania w UE w ostatnich trzech latach, chociaż tempo wzrostu ich obecności jest ograniczane poprzez konkurencję ze strony koncernów europejskich, prawo krajowe i unijne.

Przykłady spółek pośredniczących w handlu rosyjskim gazem w Europie Środkowej i Wschodniej:

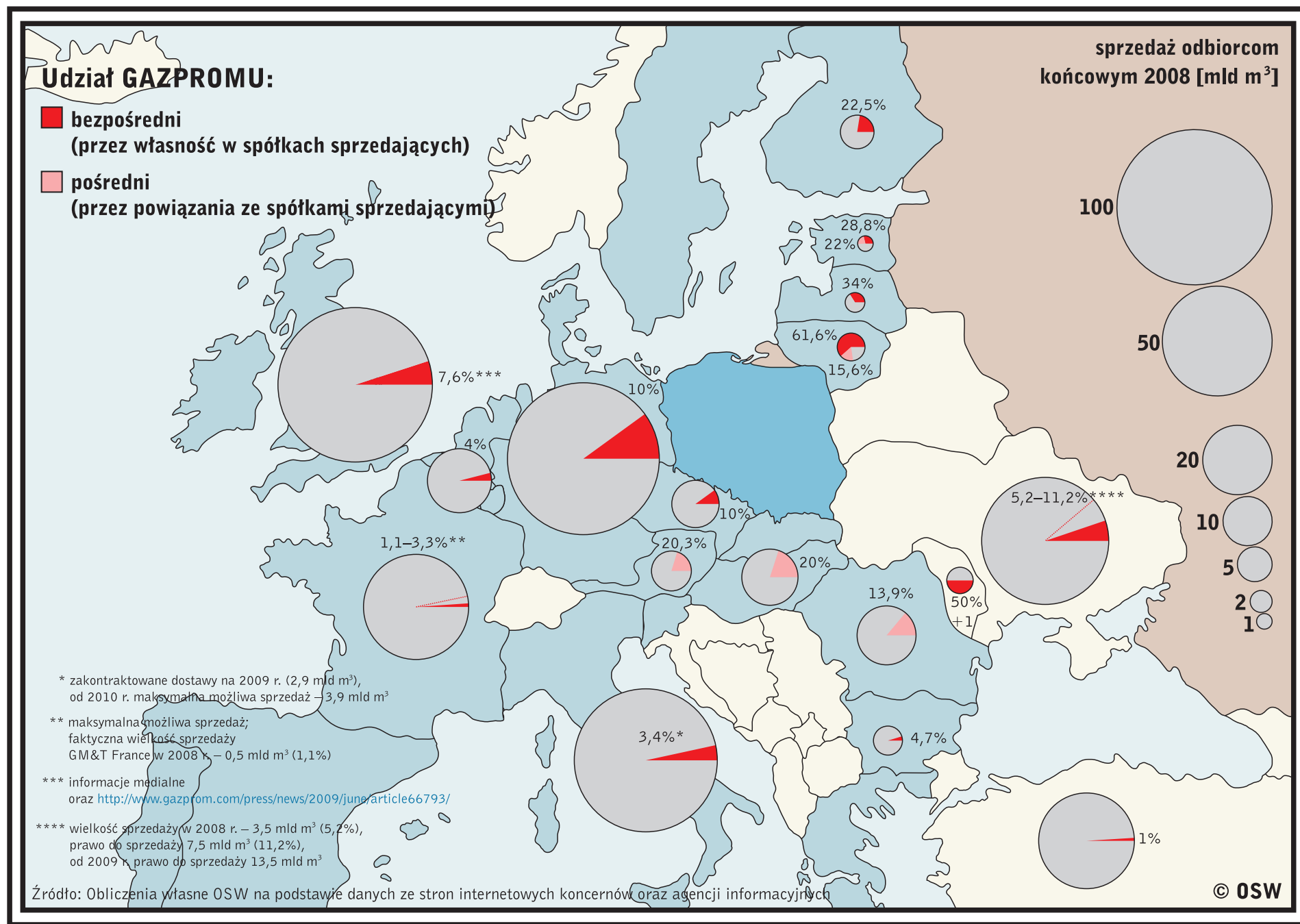
Vemex – funkcjonuje w Czechach od 2006 roku, jest własnością Gazprom Germanii (51%), austriackiego Centrex Europe Energy&Gas (33%) oraz EW East-West Consult (16%), prawdopodobnie wszystkich powiązanych własnościowo w bardziej lub mniej bezpośredni sposób z Gazpromem. Vemex podpisał kontrakt z Gazpromem na dostawę 0,5 mld m³ gazu rocznie w latach 2008–2012, obecnie ma ok. 12% czeskiego rynku gazu. Firma posiada również licencję na sprzedaż gazu na Słowacji.

Emfesz – firma funkcjonująca głównie na Węgrzech, gdzie ma ponad 20% udziałów w wewnętrznym rynku gazu. Obecnie należy do bliżej nieznaney firmy Rosgaz, najprawdopodobniej powiązanej pośrednio z Gazpromem. Trwają rozmowy ze stroną rosyjską na temat nowych warunków zakupu gazu przez Emfesz, który wobec niemożności realizacji podpisanego kontraktu z RosUkrEnergo (na lata 2005–2015, a w styczniu 2009 RosUkrEnergo zostało wykluczone z pośrednictwa w handlu gazem) tymczasowo zaopatrywany jest w surowiec na podstawie krótkoterminowych umów przez E.ON Foldgaz. Emfesz jest też zainteresowany zaangażowaniem się na rynku polskim. Podpisał w 2006 r. umowę o dostawach gazu do polskiej firmy – producenta nawozów sztucznych (umowa wygasa), chce budować magazyn gazu w Polsce. Poza sektorem gazowym firma starała się wejść na rynek energii elektrycznej (na Węgrzech i m.in. w Rumunii), jednak w 2008 r. nie osiągnął w tej dziedzinie znaczących sukcesów.

Conef – spółka powiązana z właścicielem rumuńskiego holdingu aluminiowego Alro – Marco Group (zarejestrowanym w Kanadzie, właścicielem jest prawdopodobnie rosyjski oligarcha). Działa na rynku rumuńskim jako współpracujący z Gazpromem pośrednik w handlu rosyjskim gazem od 2002 roku. W 2007 roku podpisała 20-letni kontrakt z Gazpromem na dostawę 2 mld m³ gazu rocznie. Inną tego typu spółką działającą na rumuńskim rynku jest zarejestrowana na Cyprze firma Imex Oil, również powiązana z Alro.

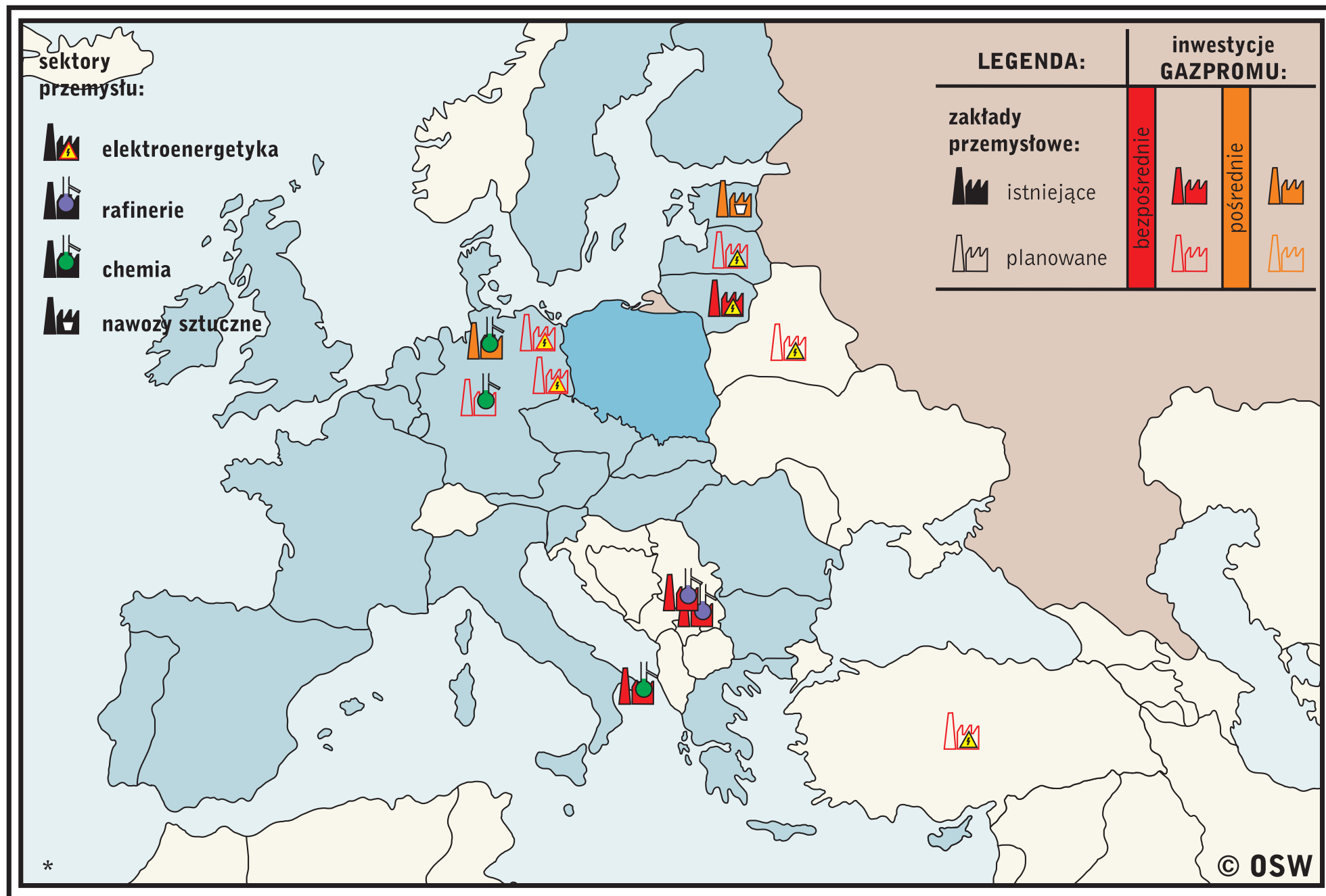
Dujotekna – funkcjonuje na Litwie od 2001 roku, jako pośrednik w handlu rosyjskim gazem. Jest trzecim (po byłym państwowym monopoliście Lietuvos Dujos i przedsiębiorstwie Achema) co do wielkości importerem surowca. Sprowadza gaz na podstawie kontraktu z Gazpromem na lata 2002–2012 i zajmuje się hurtową sprzedażą głównie do litewskich elektrowni. Oprócz sprzedaży gazu Dujotekana produkuje elektryczność i ciepło oraz sprzedaje energię elektryczną. Przypuszczalnie spółka została wykreowana przez Gazprom w celu ułatwienia przejścia udziałów w Lietuvos Dujos. Do niedawna była strategicznym partnerem rosyjskiego monopolisty na Litwie, w ostatnich latach jej pozycja pogarsza się.

Udział Gazpromu w sprzedaży odbiorcom końcowym w Europie

- **Gazprom jest stosunkowo mało obecny inwestycyjnie w innych niż gazowy sektorach gospodarki UE. Koncern angażuje się przede wszystkim w sektor energetyczny, chemiczny i paliwowy.** W ostatnim roku, pomimo trwającego kryzysu gospodarczego, widoczna stała się aktywność spółki-córki Gazpromu Gazpromnefti w europejskim sektorze paliwowym (inwestycje w Serbii i we Włoszech). Gazprom ma też dość ambitne, choć obecnie w większości mało konkretne projekty inwestycji w europejską branżę elektroenergetyczną – deklaruje swój udział w planowanych elektrowniach, m.in. w Niemczech, w Turcji i na Łotwie.
- **Gazprom bezpośrednio jest zaangażowany na Litwie**, gdzie jest właścicielem elektrowni gazowej w Kownie. Gazpromneft' ma 51% udziałów w **serbskim holdingu NIS** (właściciel rafinerii Pancevo i Novi Sad, sieci stacji paliw) oraz w relatywnie niedużym **zakładzie produkującym smary i paliwa w Bari we Włoszech** (Gazpromneft' Lubricants Italia S.p.A)
- W tzw. wielką chemię inwestowały do tej pory firmy powiązane pośrednio z Gazpromem (niemiecki Akfem i estoński producent nawozów sztucznych Nitrofert należały do holdingu Dymytra Firtasza).

Najważniejsze inwestycje Gazpromu w elektroenergetykę i przemysł chemiczny w Europie

Sposoby działania Gazpromu

O charakterze obecności rosyjskiego koncernu w Europie decyduje nie tylko jego faktyczny stan posiadania, ale też jego metody działania: formy angażowania się na poszczególnych rynkach, sposób wykorzystywania posiadanych aktywów, polityka informacyjna, zasady współpracy z państwami trzecimi i in. Celem tej części raportu jest pokazanie wybranych charakterystycznych dla Gazpromu sposobów działania na rynku europejskim.

a) Nadużywanie dominującej pozycji na rynku

Gazprom jest jedynym z eksporterów gazu do UE mającym pełny lub prawie pełny monopol na dostawy surowca do wielu państw członkowskich (przede wszystkim Europy Środkowej i Bałkanów, ale także do Finlandii). Pozycja dominującego, w części przypadków jedyne go dostawcy bywa wykorzystywana do:

- **angażowania się rosyjskiego koncernu na unijnych rynkach wewnętrznych.** Przykładem jest m.in. widoczna w ostatnich latach praktyka obwarowywania nowo podpisywanych kontraktów na dostawy (lub renegocjowanych starych) dodatkowymi warunkami, w tym dotyczącymi dopuszczenia firm powiązanych z Gazpromem do rynku wewnętrznego;
- **różnicowania cen surowca dla odbiorców z tego samego obszaru** (patrz przykład państw bałtyckich oraz praktykę na obszarze WNP – por. str. 20);
- **ograniczanie możliwości dywersyfikacji źródeł gazu** (patrz przykład państw bałtyckich czy działań Gazpromu i Rosji na Bałkanach i w Turcji mających zapobiec powstaniu gazociągu Nabucco);
- **ograniczanie możliwości rozwoju faktycznej konkurencji na rynku gazu** (por. poniżej przykład państw bałtyckich i Węgier – str. 23).

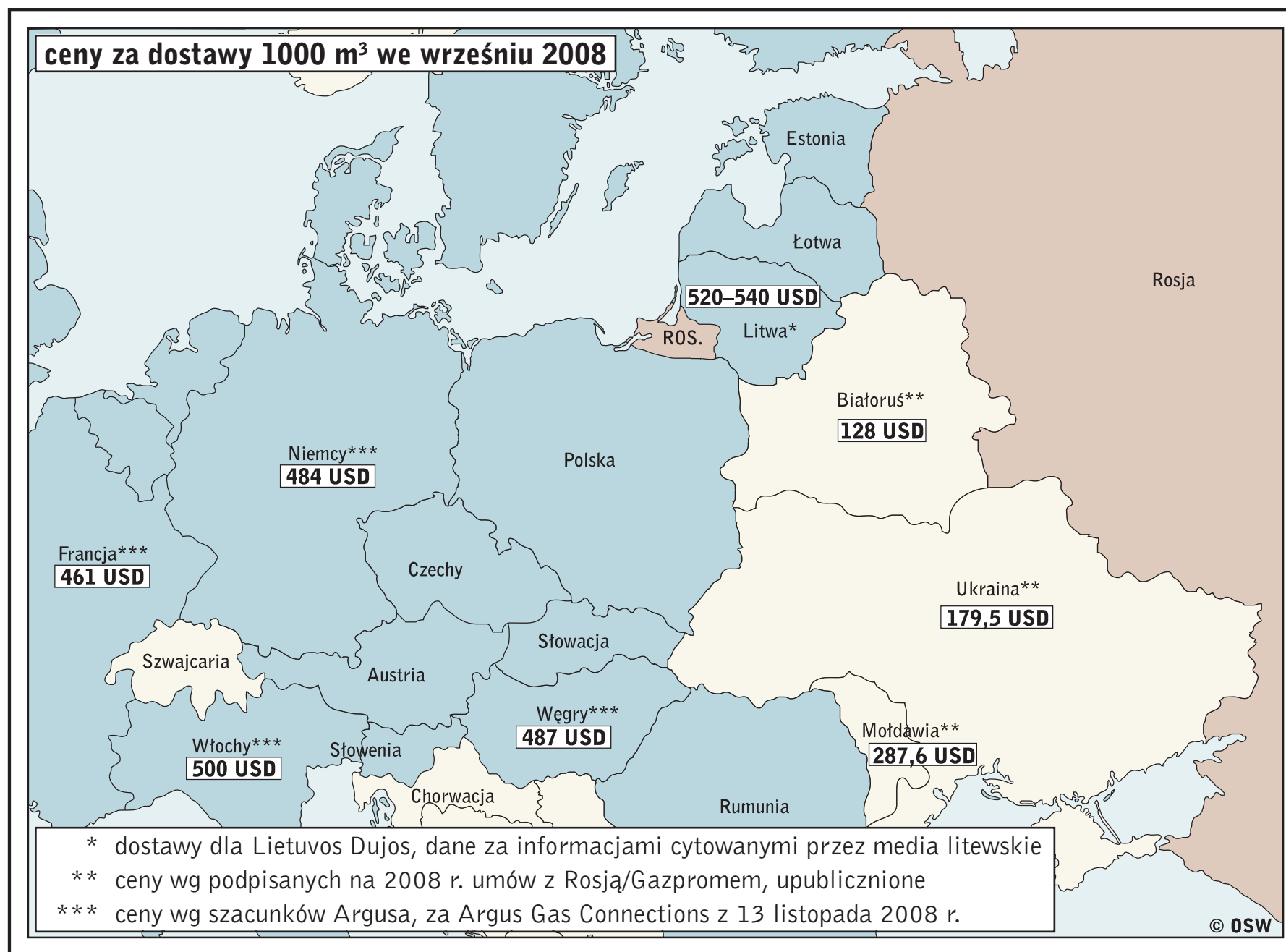
CASE STUDY: Sektor gazowy krajów bałtyckich – silne zaangażowanie Gazpromu

- 1.** Gazprom jest jedynym dostawcą gazu na Litwę i do Estonii, a na Łotwę sprzedaje 70% surowca i kontroluje całość dostaw.
- 2.** We wszystkich trzech państwach bałtyckich sprywatyzowano monopole państwowe odpowiedzialne za import i dystrybucję surowca oraz będące operatorami całej infrastruktury gazowej. W wyniku prywatyzacji Gazprom ma ok. 1/3 udziałów w przedsiębiorstwach litewskim, łotewskim i estońskim, a najważniejszym współudziałowcem jest w każdym przypadku strategiczny partner rosyjskiego monopolisty – koncern E.ON Ruhrgas.
- 3.** Oprócz byłych monopolii na rynkach państw bałtyckich funkcjonuje też szereg firm prywatnych (np. duże podmioty przemysłowe – jak estoński Nitrofert i litewska Achema, lub firmy pośredniczące – litewska Dujotekana), sprowadzających surowiec bezpośrednio od Gazpromu. Wiele wskazuje na to, że większość z nich jest nieformalnie powiązana z Gazpromem.
- 4.** W krajach bałtyckich Gazprom ma największy udział w sprzedaży gazu odbiorcom końcowym.
- 5.** Silne zaangażowanie Gazpromu wpływa na kształt sektorów gazowych i bezpieczeństwa energetycznego tych krajów:
 - a)** Brak dywersyfikacji – w chwili obecnej system gazociągowy krajów bałtyckich jest w dużej mierze izolowany i połączony wyłącznie z systemem rosyjskim. Aktualnie nie są realne żadne projekty dywersyfikacyjne.
 - b)** Pozorna liberalizacja – na Litwie i w Estonii importem surowca zajmuje się kilka podmiotów, jednak dostawy do wszystkich trzech krajów kontroluje Gazprom. Możliwość wejścia kolejnych, niezależnych od Gazpromu podmiotów jest mało prawdopodobna.
 - c)** Brak modernizacji – do tej pory praktycznie brak inwestycji w modernizację infrastruktury będącej własnością Gazpromu.
 - d)** „Europejskie” ceny gazu – do 2007 r. kraje bałtyckie płaciły niższe ceny za gaz dostarczany z Rosji. W 2008 r. ceny dla największych importerów na Litwie (Lietuvos Dujos) oraz Łotwie (Latvijas Gaze) osiągnęły średni „europejski” poziom. Wg doniesień litewskich mediów we wrześniu 2008 r. ceny dla Lietuvos Dujos wynosiły 520–540 USD/1000 m³, czyli więcej niż przeciętna cena gazu płacona przez innych europejskich odbiorców, (np. francuskich – ok. 460 USD, niemieckich – ok. 484 USD, czy włoskich – ok 500 USD).

b) Polityka cenowa

- **Gazprom prowadzi nie w pełni transparentną politykę cenową. Wysokość cen surowca nie zawsze zależy od uwarunkowań ekonomicznych. Polityka cenowa koncernu bywa narzędziem do realizacji politycznych i/lub gospodarczych interesów Rosji w poszczególnych państwach.**
- **Widoczne jest to przede wszystkim na obszarze WNP i Gruzji**, gdzie obserwujemy w dalszym ciągu dość duże różnice pomiędzy cenami gazu oraz tempem ich wzrostu dla poszczególnych państw. W IV kwartale 2008 r. najniższe ceny płaćły Armenia (110 USD/1000 m³) i Białoruś (128 USD), najwyższe zaś Mołdawia (287,6 USD) i Gruzja (235 USD). **Uzyskanie niższych cen jest zazwyczaj związane z określonymi koncesjami na rzecz Rosji.** W przypadku Armenii w konsekwencji podpisania w kwietniu 2006 r. trzyletniego kontraktu gazowego Gazprom przejął kontrolę nad strategicznymi aktywami sektora energetycznego: firmą ArmRosGaz i praktycznie całą infrastrukturą gazową kraju oraz 5-tym blokiem elektrowni razdanskiej. Również obecnie strona rosyjska sugeruje możliwość obniżek wyższych już cen surowca w zamian za koncesje na rzecz rosyjskiej państwowej firmy Atomstrojeksport, która chciałaby uzyskać prawo do budowy nowej elektrowni atomowej w Armenii (przetarg ma zostać rozstrzygnięty jeszcze w tym roku). W przypadku Białorusi utrzymanie relatywnie niskich cen surowca związane było z oddaniem Gazpromowi udziałów w krajowym monopoliście przesyłu i dystrybucji surowca – firmie Biełtransgaz. Jednocześnie preferencje cenowe mogą też być interpretowane jako wsparcie dla tradycyjnie bliskich Moskwie reżimów Mińska czy Erewania. Analogicznie wysokie ceny gazu płaćły kraje, z którymi Rosja ma trudne polityczne relacje (jak Gruzja) i/lub w których zrealizowała swoje najważniejsze interesy (np. w przypadku Mołdawii Gazprom już od kilku lat kontroluje większościowy pakiet udziałów w monopoliście gazowym Modlovagaz).
- **Równocześnie sama kwestia ogłaszania możliwości podwyżek bywa wykorzystywana do realizacji interesów rosyjskich często niezwiązanych bezpośrednio z kwestią dostaw gazu.** Kwestia wzrostu bądź utrzymania niższych cen dla Ukrainy pojawiała się równolegle z intensyfikacją ukraińskich starań o członkostwo w NATO (m.in. starania o uzyskanie MAP-u w I połowie 2008 r.) czy dyskusjami nad warunkami stacjonowania floty czarnomorskiej (m.in. w 2006 r.), a zapowiedź drastycznych podwyżek z końca 2005 roku (ponad 4,5-krotnych) wiązano m.in. ze zbliżającymi się wyborami w tym kraju.

Ceny rosyjskiego gazu

c) Wykorzystywanie nieprzejrzystych firm pośredniczących

- **Gazprom jest obecny na rynkach gazu państw europejskich** nie tylko samodzielnie, ale **również za pośrednictwem mniej lub bardziej formalnie z nim powiązanych firm trzecich**. Podmioty o często nietransparentnej strukturze własnościowej pośredniczą w handlu gazem (przede wszystkim kupowanym przez Gazprom surowcem centralnoazjatyckim, jak robiło to RosUkrEnergo) oraz angażują się na rynkach wewnętrznych państw unijnych (jak Emfesz na Węgrzech, Vemex w Czechach, Overgas w Bułgarii czy Dujotekana na Litwie).
- **Firmy te mają możliwość koordynacji swych działań z Gazpromem, działając na niekorzyść państw, na których terytorium funkcjonują**. Przykładem takiego współdziałania była pod koniec 2006 r. koordynacja działań największych dostawców surowca do Polski – Gazpromu i RosUkrEnergo. Podpisanie umowy o dostawach gazu przez RosUkrEnergo w latach 2007–2010 została uzależniona od zgody Warszawy na wyższe ceny gazu dostarczanego przez Gazprom w ramach długoterminowego kontraktu (tzw. jamalskiego).
- **Jednocześnie objęcie przez tego typu nieprzejrzyste podmioty znacznego udziału w rynku może stanowić wyzwanie dla zapewnienia bezpiecznych i stabilnych dostaw dla krajowych odbiorców gazu**. Najwyraźniejszym przykładem tego typu zagrożeń są problemy, z którymi od stycznia 2009 r. borykają się Węgry (patrz ramka).
- Dodatkowo wykorzystywanie mało wiarygodnych firm pośredniczących może przyczyniać się do tworzenia korupcjogennych powiązań w sektorach gazowych poszczególnych państw – jako że ich funkcjonowanie przynosi profity konkretnym osobom/grupom osób kosztem zarówno Gazpromu, jak i odbiorców krajowych.

CASE STUDY – EMFESZ

Jednym z kluczowych bieżących wyzwań dla bezpieczeństwa gazowego na Węgrzech jest brak ustalonych trwałych zasad dostaw surowca dla grupy ponad 20% odbiorców zaopatrywanych przez powiązaną z Gazpromem firmę Emfesz. Dodatkowym wyzwaniem jest mało wiarygodny obecny właściciel firmy, będący podmiotem o niejasnej strukturze własności, niemającym udokumentowanego doświadczenia w branży gazowej ani dostępu do surowca.

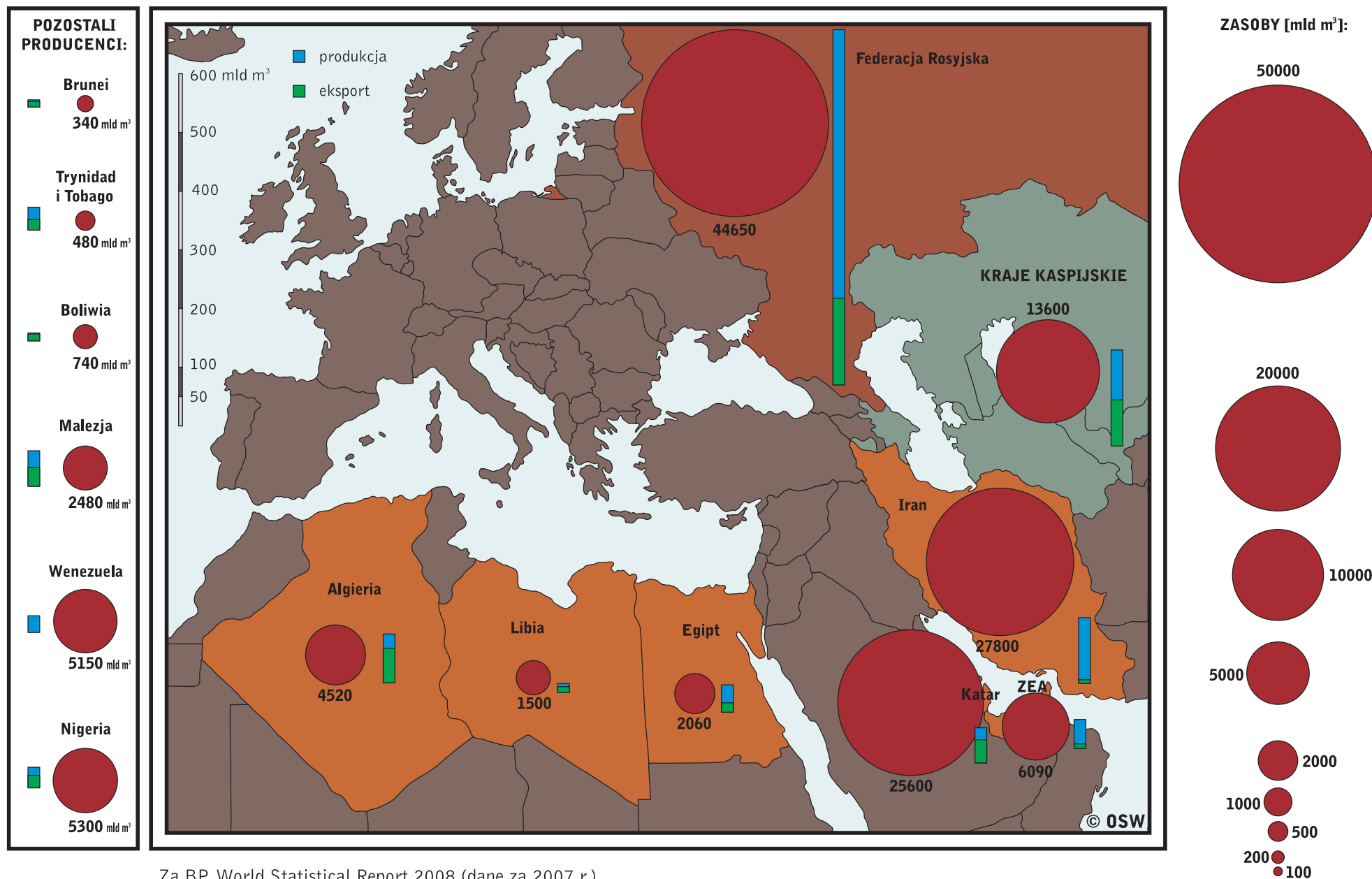
Emfesz do końca 2008 r. otrzymywał gaz (na mocy dziesięcioletniego kontraktu na lata 2005–2015) od firmy pośredniczącej Ros-UkrEnergo (RUE, w 50% własność Gazpromu) i był własnością holdingu kontrolowanego przez ukraińskiego biznesmena Dymytra Firtasza, który również był współwłaścicielem RUE. W wyniku decyzji podjętej przez Gazprom i wykluczenia RUE z handlu gazem Emfesz zaczął mieć problemy z zabezpieczeniem dostaw surowca dla swoich klientów na Węgrzech. W maju 2009 r. w sposób nieprzejrzysty, bez wiedzy Firtasza (a najprawdopodobniej za wiedzą, a może i na polecenie Gazpromu), dokonano zmiany właściciela firmy. Na skutek transakcji o wartości 1 USD Emfesz stał się własnością nieznanej bliżej, powstałej wg dostępnych informacji pod koniec 2008 r. i zarejestrowanej w Szwajcarii firmy RosGas. Jednocześnie do chwili obecnej nie wypracowano nowych, trwałych zasad dostarczania surowca dla Emfesz. Doraźnie firma jest zaopatrywana przez E.ON Foldgas Trade (kupującego gaz od Gazpromu, za pośrednictwem PanRusGas, *joint-venture* Gazpromu i E.ON).

Kwestia przejęcia udziałów Emfesz pokazuje zagrożenia związane z wejściem na zliberalizowane rynki gazowe państw członkowskich UE nietransparentnych podmiotów, o niejasnej strukturze własnościowej. Po wstrzymaniu dostaw gazu od RosUkrEnergo dla Emfesz, zabezpieczających znaczącą część krajowych potrzeb, władze Węgier nie miały żadnych prawnych narzędzi umożliwiających im domaganie się ich wznowienia. Nie miały również żadnego faktycznego wpływu na zmianę właściciela Emfesz – którym stała się nieznana, nieprzejrzysta i niemająca do tej pory doświadczenia w branży gazowej firma RosGas – oraz na wypracowanie korzystnych dla krajowych odbiorców nowych warunków importu (Emfesz od początku 2009 roku kupuje gaz po cenach wyższych od średnich europejskich).

d) Dążenie do utrzymania kontroli nad eksportem gazu z Azji Centralnej oraz uzyskania wpływu na innych eksporterów surowca do Europy

- **Azja Centralna/region kaspijski.** Rosyjski koncern dąży do utrzymania zarówno kontroli nad przeważającą częścią eksportu gazu z Azji Centralnej, jak i możliwości wykorzystywania swojej pozycji quasi-monopsonu w korzystny dla siebie sposób (m.in. poprzez posiadanie opcji wstrzymywania odbioru zakontraktowanego surowca tak jak w przypadku Turkmenistanu). Gazprom dąży też do uzyskania kontroli nad większością eksportu gazu z Azerbejdżanu. Jednocześnie jednak istnieją coraz poważniejsze wyzwania dla rosyjskiej pozycji na kaspijskim rynku gazowym – realną konkurencję stanowi rosnące znaczenie Chin w regionie (pod koniec 2009 roku dzięki chińskiemu wsparciu ma zostać uruchomiony gazociąg eksportowy z Turkmenistanu via Uzbekistan i Kazachstan do Chin), wzrosło zainteresowanie Zachodu importem gazu z regionu (m.in. po rosyjsko-ukraińskim kryzysie gazowym i w związku z intensyfikacją prac nad Południowym Korytarzem), wreszcie same państwa kaspijskie dążą do dywersyfikacji swoich szlaków i kierunków eksportu (w ostatnich miesiącach w szczególności aktywnie szuka alternatyw do rosyjskich szlaków eksportowych Turkmenistan). Coraz bardziej realna groźba trwałego zmniejszenia roli Rosji w regionie zwiększa intensywność i modyfikuje/zaostcza sposób działania Gazpromu (i Rosji) w poszczególnych krajach-producentach.
- **„Gazowy OPEC”.** Rosyjski koncern chce również mieć wpływ na działania innych eksporterów gazu, w szczególności zaś na realizację ich projektów eksportowych związanych z rynkiem europejskim. Gazprom i Rosja chcą współpracować z poszczególnymi państwami-eksporterami w ramach relacji dwustronnych oraz w formacie wielostronnym (przede wszystkim poprzez Gas Exporting Countries Forum, czyli tzw. Gazowy OPEC, w którym Rosja chce odgrywać wiodącą rolę). Celem Gazpromu jest utrzymanie (lub nawet wzmocnienie) swojej pozycji jako najważniejszego eksportera gazu. Długofalowo współpraca z innymi eksporterami gazu może także służyć wypracowywaniu instrumentów wpływu na ceny surowca (wobec ich krótkookresowych spadków – jak np. tych związanych z kryzysem, ale też możliwością trwalszego obniżenia cen w związku z liberalizacją europejskiego rynku gazu i postępującą dywersyfikacją źródeł dostaw). Do tej pory kontakty bilateralne nie przynosiły większych wymiernych efektów, a GECF ma znaczenie przede wszystkim polityczno-propagandowe.

Eksporterzy gazu współpracujący z Gazpromem

Za BP, World Statistical Report 2008 (dane za 2007 r.)

* obliczenia własne na podstawie raportu BP i doniesień medialnych z 2008 r. o zasobności złoża Południowy Jolotan

** za IEA Natural Gas Information 2008, dane z 2007 r.

Wnioski

1. **Kryzys gospodarczy nie przyczynił się do przyspieszenia ekspansji Gazpromu w Europie. W szczególności w ciągu ostatniego roku nie zwiększyła się w istotny sposób obecność inwestycyjna Gazpromu w unijnym sektorze gazowym.** Spółki-córki koncernu kupiły udziały w dwóch relatywnie niewielkich przedsiębiorstwach włoskich (Gazpromniet' Lubricants Italia i A2A Beta). Gazprom zawarł też kilka kontraktów na dostawy surowca (relatywnie niewielkie objętości): przedłużył 3 umowy długookresowe (z Łotwą, Słowacją i Słowenią), zawarł kontrakt na dostawy gazu z Nord Stream (1 mld m³ rocznie dla duńskiego Dong Energy), oraz podpisał 2 umowy umożliwiające wspólną sprzedaż gazu (w sumie ok. 2 mld m³) przez rosyjsko-włoskie konsorcja na wewnętrznym rynku Włoch.
2. **Widoczny był wzrost działalności PR-owskiej i lobbystycznej rosyjskiego koncernu, przede wszystkim promującego swoje priorytetowe projekty infrastrukturalne (Nord Stream i South Stream) i zabiegającego, razem ze swoimi zachodnimi partnerami, o uzyskanie dla nich politycznego wsparcia oraz źródeł finansowania.** Działania te do tej pory (październik 2009) nie doprowadziły do rozstrzygnięcia kluczowych problemów projektów i rozpoczęcia ich faktycznej realizacji. Możliwa jest jednak w najbliższych miesiącach jakościowa zmiana i zaawansowanie prac nad Nord Streamem w przypadku gdyby (a) zgodę na budowę szlaku wyraziła Finlandia i Szwecja oraz (b) gdyby do konsorcjum firm realizujących projekt dołączył francuski Gaz de France.
2. **Wymierne efekty przyniosła aktywność Gazpromu w otoczeniu UE** – koncern zwiększył udziały w operatorze białoruskiej infrastruktury przesyłowej Biełtransgazie (zgodnie z zapisami umowy z 2007 r.), umocnił swoją pozycję na rynku wewnętrznym Ukrainy (na skutek zapisów porozumienia rosyjsko-ukraińskiego kończącego konflikt gazowy z 2009 r.) oraz przejął serbski kompleks paliwowy NIS (po długich negocjacjach, w ramach pakietu porozumień rosyjsko-serbskich). **W żadnym z powyższych przypadków bezpośrednią przyczyną wzrostu obecności Gazpromu nie był kryzys gospodarczy i taniejące aktywa sektora naftowo-gazowego.**

- 4. W 2009 roku uwidoczniły się też zagrożenia wynikające ze sposobu funkcjonowania Gazpromu** – łączącego pozycję dominującego, a niekiedy nawet jedyne go dostawcy z nietransparentnymi formami działania:
- **przerwanie na 2 tygodnie dostaw surowca do kilkunastu państw europejskich w styczniu 2009 roku nie skutkowało żadnymi finansowymi konsekwencjami** – m.in. koncern nie został pozwany przez żadnego z jego europejskich kontrahentów za czasowe niewywiązywanie się z umowy i straty poniesione w związku z zaprzestaniem dostaw;
 - **wykluczenie przez Gazprom firmy RosUkrEnergo (współwłasność rosyjskiego koncernu) z handlu gazem trwale uniemożliwiło jej wywiązywanie się ze zobowiązań kontraktowych wobec unijnych odbiorców gazu i doprowadziło do zakłócenia stabilności dostaw surowca do Polski i na Węgry. Negatywne efekty tej decyzji Gazpromu są odczuwane w obu państwach do chwili obecnej:**
 - a) **w Polsce** RUE nie dostarczyło zakontraktowanych na 2009 r. ok. 2,3 mld m³ surowca (czyli ok. 15% krajowego zapotrzebowania na gaz). Wielkość ta została tylko częściowo zrekompensowana dodatkowymi dostawami surowca (1 mld m³) od Gazpromu. Równocześnie, w związku z brakiem alternatywnych źródeł dostaw Polska stara się podpisać z Gazpromem nowy kilkuletni kontrakt na dostawy od 2010 r. brakujących wielkości surowca (ok. 2–3 mld m³ rocznie), jednak podpisanie porozumienia jest utrudniane przez dodatkowe, niezwiązane bezpośrednio z kwestią dostaw gazu, warunki stawiane przez stronę rosyjską. W przypadku niepodpisania tego kontraktu do końca br. możliwe będzie wystąpienia niedoborów gazu w Polsce już zimą 2009/2010.
 - b) **W przypadku Węgier** w dalszym ciągu nie wypracowano trwałych zasad dostaw surowca dla grupy ponad 20% krajowych odbiorców zaopatrywanych dotychczas na podstawie kontraktu podpisanego z RUE na lata 2005–2015 przez powiązaną z Gazpromem firmę Emfesz. Dodatkowym wyzwaniem jest pojawienie się nowego właściciela Emfesza, firmy Rosgas – podmiotu najprawdopodobniej powiązanego z Gazpromem, o nieprzejrzystej strukturze własności oraz bez udokumentowanego doświadczenia w branży gazowej oraz dostępu do surowca.

Załącznik 1

Najważniejsze kontrakty zawarte przez Gazprom lub spółki z nim powiązane z unijnymi odbiorcami w latach 2006–2009

Państwo	Okres obowiązywania	Wielkość rocznych dostaw	Opis	Porozumienia dodatkowe
Austria	2012–2027	7 mld m ³	kontrakt Gazpromu z OMV, EconGas oraz powiązanymi własnościowo z Gazpromem GWH i Centrex Europe Energy & Gas AG	- zmiana odbiorcy z OMV na EconGas, - powiązane z Gazpromem GWH i Centrex otrzymały prawo do sprzedaży gazu (ok. 1,75 mld m ³ /rocznie) austriackim odbiorcom końcowym
Niemcy (VNG)	2014–2031	5,25 mld m ³ (opcja zwiększenia dostaw)	kontrakt WIEH (spółki Gazpromu i Wintershall) z Verbundnetzgas (VNG);	za pośrednictwem WIEH Gazprom sprzedaje gaz również na rynkach innych państw UE
Niemcy (E.ON)	2011–2036	4 mld m ³ (Nord Stream)	kontrakt Gazpromu z E.ON, na dostawy gazociągami NS	
Niemcy (E.ON)	2020–2035	20 mld m ³	kontrakt Gazpromu z E.ON, przedłużenie obecnych kontraktów, wygasających w 2020 r.	
Włochy	2017–2035	22 mld m ³	kontrakt Gazpromu z ENI zawarty w ramach nowego porozumienia o strategicznym partnerstwie, przedłużenie obecnie obowiązujących kontraktów	- dopuszczenie od 2007 r. na włoski rynek wewnętrzny spółek powiązanych z Gazpromem (GMT Italia, Centrex) oraz sprzedaży do maks. 3 mld m ³ rocznie w 2010 r. - Eni uzyskało obietnicę kupna aktywów w Rosji
Włochy	2008–2022	0,9 mld m ³ (opcja zwiększenia dostaw)	gaz sprzedawany będzie spółce jv specjalnie utworzonej do tego celu przez jv A2A SpA i Iride SpA oraz Gazprom Export i ZMB GmbH	możliwe przedłużenie kontraktu o 5 lat
Włochy	2009–2019	1 mld m ³ (pierwsze 3 lata); 0,5 mld m ³ (kolejne 7 lat)	kontrakt Gazpromu z konsorcjum Sinergie Italiane z sierpnia 2009	plan powołania spółki jv do sprzedaży gazu na rynek północnych Włoch
Francja	2012–2030	12 mld m ³ + 2,5 mld m ³ (Nord Stream)	Przedłużenie obecnie obowiązującego kontraktu Gazpromu z Gaz de France, oraz umowa na dostawy gazociągami Nord Stream	- dopuszczenie na francuski rynek wewnętrzny gazu spółki-córki Gazpromu GMT France oraz sprzedaży od 2007 roku do max 1,5 mld m ³ surowca rocznie
Czechy (RWE)	2014–2035	9 mld m ³	kontrakt Gazpromu z RWE Transgas; przedłużenie dotychczas obowiązującej umowy o dostawach do Czech oraz tranzyt surowca	
Czechy (Vemex)	2008–2012	0,5 mld m ³	kontrakt na dostawy do spółki kontrolowanej przez Gazprom, dostarczającej gaz niektórym czeskim odbiorcom przemysłowym, możliwość przedłużenia kontraktu o 5 lat	
Bułgaria	2011–2030	3 mld m ³	przedłużenie dotychczas obowiązującego kontraktu Gazpromu z Bulgargazem	warunkiem przedłużenia kontraktu była jego renegocjacja i przejście na gotówkowe opłaty za tranzyt gazu (dotychczas barter); porozumienie przewiduje zwiększenie tranzytu gazu przez Bułgarię w zamian za współpracę przy realizacji rosyjskich projektów gazociagowych (m.in. wykorzystanie do ich celów podziemnych zbiorników gazu w kraju)

Państwo	Okres obowiązywania	Wielkość rocznych dostaw	Opis	Porozumienia dodatkowe
Rumunia (WIEH)	2012–2030	4,5 mld m ³	przedłużenie obecnie obowiązującego kontraktu	
Rumunia (Conef)	2010–2030	2 mld m ³	kontrakt Gazpromu z Conef Energy SRL, dostawy do kombinatu aluminiowego Alro Stalina	
Dania	2011–2031	1 mld m ³	kontrakt Gazpromu z DONG Energy na dostawy z Nord Stream	
Dania	2011–2030	1 mld m ³	kontrakt Gazpromu z DONG Energy na dostawy z II nitki gazociągu NS	
Turcja	2007–2021	0,25 mld m ³	kontrakt Gazpromu z Shell Enerji A.S. (w ramach liberalizacji tureckiego rynku gazowego BOTAS dopuszcza inne firmy na rynek wewnętrzny)	
Turcja	2008–2021	0,75 mld m ³	kontrakt Gazpromu z Bosphorus Gas A.S.	
Turcja	2008–2021	0,5 mld m ³	kontrakt Gazpromu z Avrasya A.S.	
Łotwa	2015–2030	b.d.	Kontrakt zawarty między Latvijas Gaze a Gazpromem i Itēra Latvija w lutym 2009	
Słowacja	2009–2028	6,5 mld m ³	prolongata kontraktu między SPP a Gazprom Eksport, wygasłego 31.12.2008	kontrakt między Gazpromem a Eustream na przesył 1 bln m ³ gazu (łącznie w ciągu okresu obowiązywania kontraktu)
Słowenia	2010–2025		przedłużenie wygasającego w 2010 r. kontraktu z Geoplin; informacja niepotwierdzona	

Załącznik 2

Inwestycje Gazpromu i firm powiązanych z Gazpromem w Europie (poza WNP)

Firma	Kraj	Udziały	Via	Grupa	Inni udziałowcy	Sektor	Szczegóły
„Nowe” państwa członkowskie (UE-12)							
Eesti Gaas	Estonia	37,02			E.ON Ruhrgas (33,66), Fortum Oil&Gas (17,72), Itera (9,85)	import, handel, transport, dystrybucja, sprzedaż detaliczna	grupa 3 firm: AS Eesti Gaas, AS EG Ehitus i AS EG Võrguteenus
Lietuvos Dujos	Litwa	37,1			E.ON Ruhrgas (38,9), rząd litewski (17,7)	import, handel, transport, dystrybucja, sprzedaż detaliczna	
Elektrownia Kowieńska	Litwa	99,5			Clement Power (0,001) Dujotekana (0,5)	produkcja elektryczności	
Latvijas Gaze	Łotwa	34			Itera (16), E.ON Ruhrgas (47,23)	import, handel, magazynowanie, transport, dystrybucja (monopol)	właściciel magazynu na gaz Inculkašns
Europol Gaz	Polska	48			PGNiG (48) Gas Trading (4)	transport, operator gazociągów	trwają rozmowy na temat wyeliminowania spółki Gas Trading z akcjonariatu Euro-pol Gaz
Gas-Trading	Polska	16	Gazprom Export		PGNiG (43,4), Bartimpex (36,1), Węgłokoks (2,3), Wintershall (2,3)	handel i transport	
Slovrusgas	Słowacja	50			SPP	handel i transport	od 2005 r. w stanie likwidacji
Tagdem	Słowenia	7,6				handel	
Vemex	Czechy	84	Gazprom Germania (była ZMB GmbH) i Centrex Europe Energy&Gas	Gazprom Germania, Centrex	Gazprom Germania (była ZMB) (51), Centrex (33), EW East West Consult (16)	handel, sprzedaż detaliczna	wzrost udziałów z 66% (każdy udziałowiec po 33%)
General Banking and Trust Co. Ltd.	Węgry	25,5*	Firthlione Limited			bankowość	nieformalne powiązania z Gazpromem; udziały należące do Gazprombanku sprzedane w 2005 r. Firthlione Limited (którego właścicielem jest rodzina Megdeta Rahimkufowa)
PanRusGas	Węgry	50	+ 10% via Centrex Hungaria	Centrex	E.ON (50), Centrex Hungaria (10)	handel i transport	
Centrex Hungaria Rt.	Węgry	100	CEA Centrex Energy & Gas	Centrex		handel, sprzedaż detaliczna	
NTV Hungary Commercial Limited Liability Company	Węgry	100*		Gazprom-Media/ Gazprombank		media, finanse	

Firma	Kraj	Udziały	Via	Grupa	Inni udziałowcy	Sektor	Szczegóły
Emfesz	Węgry	100*	RosGas AG			dystrybucja gazu	prawdopodobnie nieformalne powiązania z Gazpromem
Topenergo	Bułgaria	100				handel, dystrybucja, sprzedaż detaliczna	pośrednik w handlu gazem
Overgas Inc. AD	Bułgaria	50			Overgas Holding AD (50)	handel i dystrybucja	
DEXIA Bulgaria EOOD	Bułgaria	25,5	Wintershall Erdgas Handelshaus Zug AG (51)	Gazprom Germania	Agropolychim (49)	handel gazem	
WIEE Romania	Romania	50	Wintershall Erdgas Handelshaus Zug AG (100)	Gazprom Germania		handel gazem	
WIROM	Romania	25,5	Wintershall Erdgas Handelshaus Zug AG (WIEE) (51)	Gazprom Germania	Distrigaz Sud (49)	handel gazem i dystrybucja	
Leadville Investments Ltd.	Cypr	100*	Gazprom-Media	Gazprom-Media/ Gazprombank		inwestycje	
Gasexco Gas Exploration Company Limited	Cypr	100*	Gazprombank	Gazprom-bank		inwestycje	
Ecofran Marketing Consulting & Communication Services Company Limited	Cypr	100*	Gazprom-Media	Gazprom-Media/ Gazprombank		media	
Greatham Overseas Limited	Cypr		Gazprombank	Gazprom-bank			
NTV World Ltd	Cypr		Gazprom-Media	Gazprom-Media/ Gazprombank		media	
Odex Exploration Ltd	Cypr	20*	Oilso	Gazprom-bank	Oilinvest (46), Soco NA (34)	poszukiwania ropy i gazu	licencja na zagospodarowanie złóż w Libii
Siritia Ventures Ltd.	Cypr	100*		Gazprombank		inwestycje	
MF Media Finance (Overseas) Limited	Cypr	100*		Gazprom-Media/ Gazprombank		media, finanse	
Private company limited by shares GPBI (cyprus) Limited	Cypr	99*		Gazprombank			
Ferenco Investment LTD	Cypr	100		Gazprom-Neft		inwestycje	

Firma	Kraj	Udziały	Via	Grupa	Inni udziałowcy	Sektor	Szczegóły
„Stare” państwa członkowskie (UE-15)							
GWH	Austria	100	50 – Gazexport, 50 – Centrex Europe Energy & Gas	Centrex	Centrex Europe Energy & Gas	handel gazem	
Centrex Europe Energy & Gas AG	Austria	100	utworzone w 2003 r. przez Gazprombank	Centrex		transport, dystrybucja, handel detaliczny, usługi itp.	utworzone w 2003 r. przez Gazprombank; wg niektórych źródeł 100% udziałów posiada fundusz Gas I, który jest zarządzany przez firmę inwestycyjną kontrolowaną przez VTB; działa na rynku europejskim
Central ME Energy & Gas AG	Austria	100	Centrex Europe Energy & Gas	Centrex		transport, dystrybucja, handel detaliczny, usługi itp.	działa na rynku Europy Środkowej
CEA Centrex Energy & Gas AG	Austria	100	Central ME Energy & Gas (49,9), Gazprom Germania (była ZMB) (50,1)	Centrex, Gazprom Germania		transport, dystrybucja, handel detaliczny, usługi itp.	rynek austriacki
Central Energy Italian Gas Holding AG (CEIGH)	Austria	66,67	Gazprom Germania (była ZMB) (25,10), Centrex Europe Energy and Gas (41,57)	Gazprom Germania, Centrex	członkowie włoskiej rodziny Mentasti-Granelli (33,33)	transport, dystrybucja, handel detaliczny, usługi itp.	rynek włoski
Arosgas Holding AG	Austria	100*		Gazprombank			
Gazpromniet’ Trading GmbH	Austria	100		Gazpromniet’		handel produktami ropopochodnymi	w 2007 r. Sibneft Oil Trade Company GmbH (Siboil) zmieniła nazwę na Gazpromniet’ Trading GmbH
Haidach UGS	Austria	33	Gazprom Export		Wingas, RAG	magazyn gazu	druga część w budowie; planowane zakończenie – kwiecień 2011; pojemność 2,4 mld m³
Central European Gas Hub (Baumgarten)	Austria	50*	Gazprom Germania (30), Centrex Europe Energy and Gas (20)	Centrex, Gazprom Germania	OMV (30), giełda wiedeńska (20)	hub gazowy	transakcja nadal niesfinalizowana, nowa struktura udziałów wciąż we wczesnej fazie procesu akceptacji przez KE (9.10.2009)
ZGG-Zarubezhgazneftechim trading GmbH	Austria	100	Gazprom Germania (była ZMB)	Gazprom Germania			
Centrex Beteiligungs GmbH	Austria	37,65	Centrex Gas & Energy Europe AG			dystrybucja	

Firma	Kraj	Udziały	Via	Grupa	Inni udziałowcy	Sektor	Szczegóły
ZMB Gasspeicher Holding GmbH	Austria	100	Gazprom Germania (była ZMB) (66,7) i Centrex Europe Energy and Gas (33,3)	Gazprom Germania i Centrex		magazynowanie gazu	powołana do kupna, kontroli i administrowania pakietami akcji w firmach zajmujących się magazynowaniem gazu
Wingas Belgium	Belgia	100*	Wingas	Gazprom Germania		handel, sprzedaż detaliczna	
Gasum Oy	Finlandia	25			Fortum (31), państwo (24), E.ON Ruhrgas (20)	transport i dystrybucja gazu	
North Transgas Oy	Finlandia	100				budowa gazociągów	prace na dnie Morza Bałtyckiego
FRAGaz	Francja	100	Gazprom Germania (była ZMB) (50)			handel gazem	wcześniej spółka jv między Gazprom i Gaz de France; GDF sprzedała swoje udziały ZMB w czerwcu 2008 r.
Gazprom Marketing and Trading	Francja	100	Gazprom Marketing and Trading Ltd	Gazprom Germania		handel gazem	
Prometheus Gas	Grecja	50	Gazprom Export		Dimitrios Ch. Copelouzos – prezes Copelouzos Group (50)	marketing i usługi techniczne dla przedsiębiorstw gazowych	Prometheus jv: Marina Zaes (> 50), Europrom Telecommunications (45), Enelco (25), Naco (25)
Peter-Gaz	Holandia	51			Heerema Oil and Gas Development (49)	handel gazem, badania dna morskiego	
Gazprom Netherlands B.V.	Holandia	100				zarządzanie przedsiębiorstwami produkcyjnymi	
Gazprom Finance B.V.	Holandia	100				inwestycje, finanse, usługi konsultingowe	
Gazprom Libya B.V.	Holandia	100				badania	firma powołana do zarządzania i reprezentowania interesów Gazpromu w Libii
Gazprom Sakhalin Holdings B.V.	Holandia	100				stosunki z zagranicą, pomoc przy fuzjach, zakup udziałów w innych spółkach, nadzór biznesowy	posiada 50% + 1 akcję w Sakhalin Energy, operatorze złóż ropy i gazu Sakhalin-II
Blue Stream Pipeline B.V. (PSPC)	Holandia	50			ENI	budowa, transport	firma powołana do budowy Blue Stream; posiada udziały w lądowym odcinku gazociągu i stacji kompresorowej Beregovaya
West East Pipeline Project investment	Holandia	100				budowa, inwestycje	
GazInvest Finance B.V.	Holandia	100*	Gazprombank	Gazprombank		finanse	
Brochan B.V.	Holandia	100*	Gazprombank	Gazprombank		inwestycje	

Firma	Kraj	Udziały	Via	Grupa	Inni udziałowcy	Sektor	Szczegóły
NTV HTB Holding and Finance B.V.	Holandia	100*		Gazprom-Media/ Gazprombank		media	
NTV Plus B.V.	Holandia	100*	Gazprom-Media	Gazprom-Media/ Gazprombank		media	
Sib Finance B.V.	Holandia	100*	Sibneft Oil Trade Company Limited	Gazpromnieft'		finanse, inwestycje	
Carbon Trade & Finance SICAR S.A.	Luksemburg	50*	Gazprombank	Gazprombank	Dresdner Bank	inwestycje	inwestowanie w projekty związane z certyfikatami CO ₂ , głównie w krajach WNP
DITGAS Handelshaus GmbH	Niemcy	49			Debis International Trading (100% spółka córka Daimler Chrysler)	handel gazem	
Gerosgas	Niemcy	51			E.ON	handel gazem, operacje giełdowe; partner – Ruhrgas	zgodnie z porozumieniem z czerwca 2009 Gazprom otrzyma pozostałe 49% udziałów Gerosgasu pod koniec roku (E.ON otrzyma 25%-3 akcje w Severneftegazprom)
Verbundnetz Gas (VNG)	Niemcy	5,26		Gazprom Germania	EWE AG (47,9), Wintershall (15,79), EEG (5,26), VNG Verwaltungs und Beteiligungsgesellschaft mbH (12 udziałowców) (25,79)	transport gazu, handel i marketing	2008 – informacje o możliwości współpracy między EWE i Gazpromem, która zapewniłaby im kontrolę nad VNG
ZMB Mobil	Niemcy	100	Gazprom Germania (była ZMB)	Gazprom Germania		zastosowanie gazu w przemyśle samochodowym	
Wingas	Niemcy	50%-1		Gazprom Germania	Wintershall Holding AG	dystrybucja gazu, transport, magazynowanie, handel	
Wingas Transport	Niemcy	100*	via Wingas	Gazprom Germania			
Wingas Transport Beteiligungs GmbH	Niemcy	16,7	Wingas		Gasunie, Wintershall (50,02)		
EuroHub GmbH	Niemcy	16,7*	via Wingas	Gazprom Germania	E.ON, BEB, Statoil	hub gazowy	lokalizacja – Haan (Niemcy), od 2006 r. działalność zawieszona, obecnie w likwidacji

Firma	Kraj	Udziały	Via	Grupa	Inni udziałowcy	Sektor	Szczegóły
Wintershall Erdgas Handelshaus GmbH & Co. KG (WIEH)	Niemcy	50		Gazprom Germania Group	Wintershall Erdgas Beteiligungs-GmbH (50) – spółka córka Wintershall (spółka córka BASF)	dystrybucja gazu dostarczanego przez Gazexport do 2012	
Gazprom Germania	Niemcy	100				handel gazem	do 2006 – ZGG
Schwarzmeer und Ostsee Versicherungs-Aktiengesellschaft (SOVAG)	Niemcy	18,9	Gazprom Export		Volga Resources 54,1 + udziałowcy mniejszościowi	ubezpieczenia	wspiera zachodnich inwestorów w ocenie ryzyka na terenie Rosji, Kazachstanu i innych krajów WNP; transakcja sprzedaży Volga Resources 54,1% akcji Ingosstrakh VAG w trakcie autoryzacji; Gazprom kilkakrotnie próbował sprzedać swoje udziały
HTB Europa GmbH	Niemcy	100*	Gazprom-Media	Gazprom-Media/ Gazprombank		media	
Gazprom Libyen Verwaltung GmbH	Niemcy	100				inwestycje	
Gazprom Oil and Gas Germany GmbH	Niemcy	100				inwestycje	
Interconnector Ltd.	Niemcy	10	Gazprom Marketing and Trading Ltd		BG (25), E.ON (23,6), Distrigas (16,4), Conoco-Phillips (10), Total (10), ENI (5)	operator gazociągu Bacton (Wielka Brytania) – Zeebrugge (Belgia)	
Gazprom Marketing and Trading Retail	Niemcy	100*	via Gazprom Marketing and Trading Ltd	Gazprom Germania		handel gazem	wcześniejsza nazwa: Natural Gas Shipping Services
Gazprom Marketing and Trading Ltd	Wielka Brytania	100	Gazprom Germania (była ZMB)	Gazprom Germania		dostawy gazu	
WINGAS Storage UK	Wielka Brytania	75	Wingas i ZMB Gasspeicher Holding	Gazprom Germania		magazynowanie gazu	główne zadanie obecnie: eksploatacja złoża Saltfleetby
WINGAS Storage Enterprise Ltd.	Wielka Brytania	50	spółka córka WINGAS Storage UK	Gazprom Germania		magazynowanie gazu	
WINGAS UK	Wielka Brytania	50	WINGAS	Gazprom Germania		sprzedaż detaliczna	przejął udziały NorskHydro we wspólnym przedsięwzięciu HydroWingas
Pennine Natural Gas	Wielka Brytania	100					
Sibur International Ltd.	Wielka Brytania			Sibur Holding/ Gazprombank			

Firma	Kraj	Udziały	Via	Grupa	Inni udziałowcy	Sektor	Szczegóły
TruRead	Wielka Brytania	30	Gazprom Marketing and Trading	Gazprom Germania		inteligentne liczniki	
Sibir Energy	Wielka Brytania	55	Gazpromnieft'	Gazpromnieft'	2,3 Bennfield (jv między Gradisson Consultants należącym do Szalwy Czigrinskiego i Orton Oil należącego do Igora Kasajewa), 23,4 przedmiot sporu pomiędzy Szalwą Czigrinskim i Rusłanem Bajsarowem, 19,3 władze Moskwy	sprzedaż detaliczna	23,35% otrzymane poprzez zakup Orton Oil Comp. W czerwcu 2009 (Orton Oil Comp. posiada 50% udziałów w Bennfield, który ma 47% udziałów w Sibir Energy); operator złóż Salym w Syberii Zachodniej; posiada 50% udziałów w moskiewskiej rafinerii; plany dalszych przejęć
Saltfleethy UGS	Wielka Brytania		via Wingas i ZMB Gasspeicher Holding GmbH (33,3% via ZMB Gasspeicher Holding)			gas storage	zamiana naturalnego złoża gazu w naturalny zbiornik na gaz; opóźnienia w procesie autoryzacji pozwoleń na budowę; pojemność ponad 700 mln m ³
Hydro Wingas Ltd.	Wielka Brytania	100*	via Wingas	Gazprom Germania		handel gazem	rynek brytyjski; do 06.2007 r. spółka jv 50:50 między Wingas i Norwegian Norsk Hydro
Sib Oil Trade Company Limited	Wielka Brytania / Gibraltary	100		Gazpromnieft'			
NTV Media International Limited	Wielka Brytania / Wyspy Dziewicze	100*		Gazprom-Media/ Gazprombank		media	
Media Financial Limited	Wielka Brytania / Wyspy Dziewicze	100*		Gazprom-Media/ Gazprombank		media, finanse	
Benton Solutions Inc.	Wielka Brytania / Wyspy Dziewicze	100*		Gazprom-Media/ Gazprombank			
Nagelfar Trade & Invest Limited	Wielka Brytania / Wyspy Dziewicze	100*		Gazprombank			

Firma	Kraj	Udziały	Via	Grupa	Inni udziałowcy	Sektor	Szczegóły
Dolby International Holding Ltd	Wielka Brytania / Wyspy Dziewicze	100		Gazpromneft'		inwestycje	
Jones Resources LTD	Wielka Brytania / Wyspy Dziewicze	100				inwestycje	
Richard Enterprises SA	Wielka Brytania / Wyspy Dziewicze	100		Gazpromneft'		inwestycje	
Promgaz	Włochy	50		ENI		handel gazem i marketing	
Volta	Włochy	49		Edison		handel gazem i transport	
Central Energy Italia S.p.A.	Włochy	25,1	Central Energy Italian Gas Holding AG	Centrex			
CEA Centrex Italia Srl	Włochy	75	CEA centrex Energy & Gas	Centrex			
Gazpromneft' Lubricants Italia S.p.A.	Włochy	100	Gazpromneft'	Gazpromneft'		produkcja olejów silnikowych i smarów	transakcja zrealizowana w kwietniu 2009; firma zmieniła nazwę z Chevron Italia S.p.A.; roczna produkcja fabryki: do 30 000 t olejów i 6 000 t smarów
Enia Energia S.p.A.	Włochy	50	Centrex Europe Energy & Gas AG, Gazprom Germania (była ZMB GmbH)		Enia S.p.A.	dostawy gazu i elektryczności	zgoda KE
A2A Beta S.p.A.	Włochy	50	Gazprom Germania (była ZMB GmbH), Gazprom Export	Gazprom Germania	A2A Alfa S.r.l. (70% A2A Alfa należy do A2A S.p.A., 30% – do Iride S.p.A.)	handel gazem	

Firma	Kraj	Udziały	Via	Grupa	Inni udziałowcy	Sektor	Szczegóły
Europa poza UE i WNP							
ZMB (Schweiz)	Szwajcaria	100	Gazprom Germania (była ZMB)	Gazprom Germania			
Wintershall Erdgas Handelshaus Zug AG (WIEE)	Szwajcaria	50	via Wintershall Erdgas Handelshaus GmbH	Gazprom Germania	Wintershall Erdgas Beteiligungs (50)		
Baltic LNG AG	Szwajcaria	80	via Gazprom Germania (była ZMB)	Gazprom Germania	Sovkomflot 20		
RosUkrEnergo AG	Szwajcaria	50			Firtash Group of Companies (50)	handel gazem	
Centrex Energy & Gas AG	Szwajcaria	100	Centrex Europe Energy & Gas	Centrex		handel	skupia się na aktywności głównie w Azji Centralnej, na Białorusi i w innych krajach Europy Wschodniej
Centrex Central Asia AG	Szwajcaria	50	Centrex Europe Energy & Gas	Centrex	Gasnex AG	handel	Centrex Group, skupia się na handlu gazem z Kazachstanu i Turkmenistanu
Gas Project Development Central Asia AG	Szwajcaria	100	Gazprom Germania (była ZMB), Centrex Energy & Gas AG	Gazprom Germania i Centrex	Centrex Energy & Gas AG	poszukiwania i eksploatacja złóż	działa w Uzbekistanie
Centrex Finance AG	Szwajcaria	100	Centrex Europe Energy & Gas	Centrex		usługi finansowe	
JugoRosGas	Serbia	73			25% – Srbijagas, udziałowiec mniejszościowy – Central ME Energy and Gas A.G.	handel gazem, transport, budowa gazociągów	dostarcza gaz do południowej i środkowej Serbii, Kosowa i Czarnogóry; operator gazociągu Pojate – Nis; Srbijagas stara się odkupić od Gazpromu dodatkowe 24%
Progres Gas Trading	Serbia	50			Progres DSO, NIS	dostawy gazu, marketing	
NIS	Serbia	51	Gazpromnieft'	Gazpromnieft'		rafinacja ropy, handel produktami ropopochodnymi, stacje gazowe, magazyny ropy, LNG	działa w Serbii i Angoli, jest właścicielem rafinerii w miejscowościach Pancevo i Novi Sad; porozumienie z grudnia 2008, przejęcie zakończone w lutym 2009
Bosphorus Gaz Corporation A.S	Turcja	40	Gazprom Germania (była ZMB)	Gazprom Germania	Tur Enerji 60	dystrybucja gazu	plany zwiększenia udziałów do 51% w czasie drugiej połowy 2009 r. i do 71% w dalszej przyszłości
Turusgas	Turcja	45			Botas 35; Gama 15,6	handel gazem	sprzedaż gazu z gazociągu Blue Stream
GAMA Gazprom	Turcja	45				handel gazem	

* wielkość udziałów należących do spółki, przez którą Gazprom posiada udziały (w kolumnie Via)

Gazprom posiada 41% w Gazprombanku
Spółka Gazprom-Media jest w 100% kontrolowana przez Grupę Gazprombanku
Gazprom Germania jest 100% spółką-córką Gazprom Export
Gazprom Marketing and Trading jest 100% spółką-córką Gazprom Germania

Zebrane i opracowane przez OSW na podstawie: rocznych raportów Gazpromu i Gazprombanku, stron internetowych firm, agencji informacyjnych

© Ośrodek Studiów Wschodnich/Centre for Eastern Studies
osw.waw.pl